

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

SOCIÁLNÍ PRÁCE JAKO PROFESE LIDSKÝCH PRÁV

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Erika Hudcová

Studijní obor: sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

2014

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

20. 3. 2014

Erika Hudcová

„Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Kromě odborné pomoci jí děkuji za trpělivost, ochotu, množství času, který mi věnovala, a za laskavý, lidský přístup. Jsem vděčná za její velkorysé doprovázení, otevřenou komunikaci, a dodávání odvahy.“

OBSAH

Úvod.	5
1 Právní předpisy, které přispívají k ochraně lidských práv a svobod	6
1.1 Lidská práva	6
1.2 Ústava České republiky	9
1.3 Listina základních práv a svobod	10
1.4 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách	10
1.4.1 Vyhláška č. 505/2006 Sb.	12
1.4.2 Příloha č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb.	13
1.5 Institut ombudsmana	14
2 Občanská společnost	16
2.1 Úvod	16
2.1.1 Úloha jednotlivců a nevládních organizací při ochraně LP	17
2.2 Soudobá společnost.....	17
3 Sociální práce	20
3.1 SP – teoretická část	20
3.1.1 Historie od roku 1989, definice, cíle a pojetí SP	20
3.1.2 Hodnoty, etický kodex, východiska SP	23
3.1.3 Vybrané teorie SP	26
3.1.3.1 Fenomenologická teorie osobnosti, Rogersova teorie osobnosti	26
3.1.3.2 Teorie jednání Silvie Staub-Bernasconi	27
3.1.4 ASVSP, Minimální standard vzdělávání v SP	30
3.2 Podoba SP v praxi, sociální pracovník	30
4 Polemika o úrovni LP v SP	33
4.1 Současná situace ve společnosti	33
4.2 Sociální práce v ČR na kraji 21. století	35
Závěr.	39
Seznam literatury	43
Seznam zkratk.	50
Abstrakt.	51

Úvod

Provázanost sociální práce s lidskými právy

Místo, kde se setkávají sociální práce a lidská práva, je v oblasti hodnot. Sociální práce se o hodnoty lidských práv opírá, pokouší se je realizovat v praxi, a poukazuje na hodnotu solidarity a soudržnosti pro vývoj společnosti. Sociální práce může za pomoci lidských práv posuzovat problematické jevy a navrhnout řešení k dosažení žádoucích stavů a procesů.

Řezníček uvádí, že sociální práce přímo odvozuje vlastní poslání od hodnotové orientace společnosti, od jejích představ o spravedlivém státě.¹

Levická vyjmenovává všeobecně akceptované hodnoty sociální práce – hodnotu práva klienta na svobodné rozhodování, povinnost respektovat jeho důstojnost, zachovávání důvěrnosti informací, dodržování profesní objektivnosti a zodpovědnost vůči klientovi, zaměstnavateli a profesi.

Lidé, kteří si sociální práci vybírají jako profesi, mají podobné individuální systémy hodnot. Zpravidla jsou to úcta k životu a jeho ochrana, ochrana lidských práv a občanských svobod. Sociální pracovníci jsou často těmi, kdo si myslí, že lidé, kteří se dostali do potíží, mají právo na profesionální pomoc. Na této sociálně-filozofické rovině sociální práce je lidský život postaven na nejvyšší příčce systému hodnot. Velmi silnou hodnotou je i poskytnutí pomoci. Toto je jedním z určujících faktorů sociální práce. Jedním ze základních morálních požadavků profese je obhajoba a ochrana lidských práv. Abychom splnili přirozenou etickou povinnost vůči profesi, měl by být respekt k lidským právům součástí naší životní filozofie.²

Poslední věta aktuální mezinárodní definice sociální práce zní: „Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“³

Podoba sociální práce odpovídá současnému stavu společnosti a doby, ve kterých žijeme.

V práci na téma: „Sociální práce jako profese lidských práv“ se pokusím rešeršovat textů o sociální práci a textů s lidskoprávní tematikou zjistit, jaká je návaznost české

¹ Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce: podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*, s. 29.

² Srov. LEVICKÁ, J. a kol. *Sociální práce II.*, s. 78-84.

³ Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy. *Sociální práce/Sociální práca*, 2004, roč. 4, č. 4, s. 31-34.

sociální práce a lidských práv. Téma jsem si vybrala proto, že přemýšlím o lidskoprávních tématech a jsem znepokojena situací v České republice i ve světě.

Sociální práce jako vědecká disciplína zkoumá i sama sebe, hledá své místo ve společnosti, oblasti uplatnění, neustále se vyvíjí. Právě z důvodu, aby mohla ovlivňovat procesy, které se jeví jako problematické, potřebuje pevná teoretická východiska, která jí pomáhají účinně argumentovat, odůvodňovat různé návrhy nebo koncepce. Sociální pracovníci začínají diskutovat o tom, zda jsou lidská práva dodržována a kdy dochází k jejich porušování. Otázky lidských práv se stávají součástí vzdělávání, výzkumu i praxe sociální práce.

Podle Elichové je sociální práce ovlivněna státem, který nastavuje sociální politiku, zdroji financování, zákony, základními dokumenty organizací a občanským povědomím o sociálních problémech.⁴ Elichová říká: „Ústředními aktéry, ovlivňujícími podobu praxe pomáhající organizace jsou samotní pracovníci.“⁵

Základními zdroji mé práce jsou právní předpisy a další texty o hodnotách sociální práce. Protože jsem se rozhodla vycházet z citací, prostuduji příslušné zákony České republiky a další zákony, které ovlivňují výkon sociální práce, prozkoumám úroveň občanské společnosti a teorii i praxi sociální práce. Dále je nutné zaměřit pozornost na lidská práva a hodnoty v literatuře. Na základě nastíněného členění se budu třem výše vyjmenovaným oblastem věnovat. V jednotlivých kapitolách budou pro sociální práci užívány zkratky SP, pro lidská práva LP.

⁴ Srov. ELICHOVÁ, M. Pěstování orchidejí a praxe charitativních organizací. *Caritas et veritas*. 2011, č. 1, s. 30-33.

⁵ Tamtéž, s. 30.

1 Právní předpisy, které přispívají k ochraně lidských práv a svobod

1.1 Lidská práva

Lidská práva jsou všeobecně uznávaným univerzálním systémem hodnot, což ale nevyklučuje regionální či národní odlišnosti. Vycházejí ze samé podstaty člověka. Každý cítí bolest, potřebuje jíst, komunikovat apod. Už proto bychom jim měli věnovat pozornost. LP jsou nedělitelná a vzájemně závislá. Až na výjimky se jedná o práva individuální. **Garantem jejich dodržování je stát.**⁶

Mezi absolutní lidská práva patří právo na život, právo na svobodu myšlení a svědomí a právo nebýt týrán. Legislativní postavení LP zajišťuje humánní poskytování sociálních služeb.⁷

Podle Smekala jsou práva: „...výtvar dějin a morálky, který má sloužit k ochraně morálně platných a základních lidských zájmů, zejména proti zneužití politické moci.“⁸ Dále míní, že lidská práva je možné definovat jako pravidla chování, jež akceptuje většina společnosti. Na pojem „lidská práva“ se můžeme dívat z několika rovin. Tou nejbohatší je filozofická rovina, kterou tvoří široké spektrum názorů a přesvědčení. Následuje rovina politická. Poslední oblast představují právní předpisy.

V přístupu k lidským právům lze rozlišovat jejich národní a mezinárodní rozměr. Podle zaměření se LP dělí na tzv. generace. Nejdříve se etablovala občanská a politická práva, která se označují jako práva první generace. Jejich cílem je ochrana jedince před zásahy veřejné moci. Druhou generací práv jsou práva sociální, hospodářská a kulturní. Při jejich naplňování zaujímá stát aktivní roli. Práva solidarity, reagující na současné problémy, představují třetí generaci LP. Jejich realizace je závislá na kulturních podmínkách, na praxi a spravedlnosti politických institucí.⁹

Tomeš říká: „Existuje řada prohlášení a deklamací nestátních mezinárodních organizací, které zdůrazňují a vysvětlují význam lidských práv pro SP.“¹⁰ Mimo to zmiňuje dokumenty OSN, o které byl rozšířen soubor základních sociálních práv.

⁶ Srov. KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*, s. 9-17.

⁷ Srov. KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století. In FISCHER, O. (ed.) *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 26.

⁸ SMEKAL, H. *Lidská práva v Evropské unii*, s. 56.

⁹ Srov. tamtéž, s. 44-70.

¹⁰ TOMEŠ, I. Lidská práva jako východisko sociální práce. In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 162.

Jedná se o úmluvy, jež kompenzují znevýhodnění a pomáhají dosáhnout na základní LP ženám, dětem, zdravotně postiženým a uprchlíkům.¹¹

Zvláštní situace nastane, pokud dojde k ozbrojenému konfliktu. V tom případě se začíná uplatňovat mezinárodní humanitární právo. Státy mohou pozastavit účinnost některých lidskoprávních závazků. Závažná porušení LP je nutné vyšetřit a viníky potrestat.¹² Organizace spojených národů dala vzniknout ucelenému souboru právních norem na ochranu lidských práv. Jeho základem je Charta OSN (1945). Dále pak řada mezinárodních legislativních dokumentů.

V první řadě jde o **úmluvy OSN**, mezi které patří tyto:

- a) Charta lidských práv:
 - Všeobecná deklarace lidských práv
 - Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech
 - Mezinárodní pakt o politických a občanských právech
- b) Úmluva o právním postavení uprchlíků
- c) Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti
- d) Mezinárodní úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidy
- e) Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
- f) Mezinárodní úmluva o potírání a trestání zločinu apartheidu
- g) Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
- h) Úmluva proti mučení a jinému krutému a nelidskému či ponižujícímu zacházení
- ch) Úmluva o právech dítěte

Dále se jedná o **dokumenty Rady Evropy**:

- a) Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod
- b) Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin
- c) Revidovaná sociální charta
- d) Evropská charta regionálních a menšinových jazyků

¹¹ Srov. tamtéž.

¹² Srov. KRISTKOVÁ, V. Lidská práva a konflikty. In KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*, s. 47-49.

Základními **dokumenty Evropské unie** jsou:

- a) Základní smlouvy o vzniku a rozvoji Evropské unie
- b) Charta základních práv Evropské unie

Organizacemi, které dodržování LP kontrolují jsou: Vysoký komisariát Organizace spojených národů pro lidská práva, Mezinárodní soud pro LP a Evropský soud pro LP. Za nevládní organizace jsou to: Amnesty International, Human Rights Watch, International Helsinki Federation.¹³

V České republice působí organizace Člověk v tísni, Liga na ochranu lidských práv, La Strada, Fond ohrožených dětí a další.

Podle Kopala má velký vliv na lidská práva globalizace. Díky ní se zvětšuje moc mezinárodních ekonomických organizací a nadnárodních společností, především Světové banky, Mezinárodního měnového fondu a Světové obchodní organizace. Nevládní mezinárodní organizace se spojují a bojují za sociální odpovědnost korporací. Na druhou stranu je globalizace i příležitostí pro rozvojové země, neboť jejím důsledkem je velké množství informací, umožňuje efektivnější organizaci ochránců LP.¹⁴

Kritici konceptu LP uvádějí hned několik argumentů. Vedle toho, že existuje problém s jeho základním odůvodněním, jim vadí to, že upřednostňuje práva nad povinnostmi, vyhrocuje primárně morální spory a zvyšuje sociální konflikt. Smekal kritizuje elitismus, kdy lidská práva ochraňují ty, jež mají moc, a určují tedy jejich obsah.¹⁵

Valach upozorňuje: „...lidská práva jsou dnes zneužívána, instrumentalizována jako nástroj politického boje a prosazování úzce skupinových zájmů.“¹⁶ **Náš vztah k otázce LP určuje naše vlastní praktické postavení.** Lidská práva jsou výsledkem boje nižších společenských skupin za jejich zrovnoprávnění a za podíl na politické moci. Obecným východiskem zdůvodnění univerzálních LP je ateistický humanismus.¹⁷

¹³ Srov. KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století. In FISCHER, O. (ed.) *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 24-28.

¹⁴ Srov. KOPAL, J. Ekonomická globalizace a lidská práva. In KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*, s.75-78.

¹⁵ Srov. SMEKAL, H. *Lidská práva v Evropské unii*, s. 44-70.

¹⁶ VALACH, M. Zdroje a perspektivy lidských práv. In GOŇCOVÁ, M. (ed.) *Lidská práva v evropském kontextu*.

¹⁷ Srov. tamtéž.

Kulturu veřejného života spoluvytvářejí ústavní, zákonné a občanské hodnoty.¹⁸

Právě proto je potřeba zjistit, o jaké dokumenty se jedná. V českém prostředí můžeme uvést např. občanský zákoník, antidiskriminační zákon nebo zákon o registrovaném partnerství. Poslední dva jmenované bylo obtížné koncipovat, celý proces jejich přípravy trval nezvykle dlouhou dobu, bylo velmi těžké najít shodu.

Nejvyšší právní sílu má Ústava ČR. Zaměřím pozornost na některé její části, jež souvisejí se SP.

1.2 Ústava České republiky

Ústava ČR byla přijata Českou národní radou 16. 12. 1992, vyhlášena pak pod č. 1/1993 Sb. Spolu s Listinou základních práv a svobod (LZPS) tvoří základ ústavního pořádku, jedná se o právní i politický dokument. Obecně popisuje nejdůležitější zásady organizace a řízení státu, stojí na vrcholu právního řádu. Ústavu tvoří několik ústavních zákonů.

Hlava první obsahuje základní ustanovení. Již v článku jedna v prvním odstavci je možné se dočíst, že Česká republika je demokratickým právním státem, založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Článek čtvrtý mluví o ochraně základních práv a svobod soudní mocí. Ochrany menšin obecně si všímá článek šestý.¹⁹

Právní vědomí občanů, respektive znalost ústavy státu, je podmínkou toho, aby lidé byli schopni obhajovat své osobní nebo skupinové zájmy, dokázali je prosadit na veřejnosti i do zákonů. Zároveň slouží k tomu, aby si byli vědomi, že demokratický stát má povinnost zaručit také práva menšin. Dobrá znalost ústavy vede člověka k vědomí nezadatelných občanských a lidských práv.²⁰

K Ústavě ČR neodmyslitelně patří LZPS, která se podrobněji zabývá jednotlivými právy.

¹⁸ Srov. KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století. In FISCHER, O. (ed.) *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 24.

¹⁹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., č. 319/2009 Sb., č. 71/2012 Sb. a č. 98/2013 Sb., ve znění platném k 1. 1. 1993. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit.2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka/zakonu/SearchResult.aspx?q=1/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

²⁰ Srov. *Rozumíme lidským právům? Výchova k lidským právům a záruky lidských práv v Ústavě České republiky*. Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, s. 80-90.

1.3 Listina základních práv a svobod

LZPS byla vyhlášena jako součást ústavního pořádku ČR usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č.162/1998 Sb.

Hlava první ustanovuje základní principy fungování vztahu stát – občan. Její první článek zní: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“ LZPS chápe člověka jako svobodnou bytost, rovností lidí je myšlena rovnost ve vztahu k právům a k důstojnosti. Dalším důležitým článkem se vztahem k sociální práci je článek třetí, a to hned jeho první odstavce: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“ Jde o jasný zákaz diskriminace a preference, který byl podrobně zpracován v zákoně č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně zákonů. Třetí odstavce stejného článku uvádí: „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“²¹ Tento odstavce je důležitý např. při poskytování sociálních služeb, kde by mohlo docházet k omezování výkonu práv klientů.

Hlava druhá v článku šest v prvním odstavci mluví o právu člověka na život, zmiňuje skutečnost, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Druhý a třetí odstavce téhož článku hovoří o tom, že nikdo nesmí být života zbaven, a o nepřípustnosti trestu smrti. Sedmý článek má zaručit každému člověku právo na osobní fyzickou a psychickou integritu, vyloučit nelidské nebo ponižující zacházení. Právo na zachování lidské důstojnosti, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromí, a před neoprávněným zneužíváním údajů o své osobě řeší článek desátý. Mezi neméně důležité patří ještě článek šestnáctý, který se mimo jiné zabývá právem člověka svobodně projevovat své náboženství nebo víru.

Hlava čtvrtá se zabývá podrobně hospodářskými, sociálními a kulturními právy. Např. článek číslo třicet popisuje právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří,

²¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění platném k 1. 1. 1993. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

při nezpůsobilosti k práci, při ztrátě živitele, v hmotné nouzi. V článku třicet čtyři ve druhém odstavci se dočteme, že každý člověk má právo přístupu ke kulturnímu bohatství.²²

LZPS vychází z přirozenoprávního pojetí, stejně jako ústavní úpravy lidských a občanských práv jiných zemí Evropské unie. Struktura Listiny nemá normativní charakter.²³

Velká očekávání byla vkládána do zákona o sociálních službách. Nakolik pozitivně ovlivnil vlastní výkon sociální práce, o tom by se dalo polemizovat. Se zákonem souvisí prováděcí vyhláška a její příloha, obsahující též velmi diskutované standardy kvality sociálních služeb.

1.4 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon ve své první části, která se týká úvodních ustanovení, ukládá v § 2 odst. 2, jako jednu ze základních zásad pomoci a podpory poskytované sociálními službami (SS), zachovávání lidské důstojnosti osob. Sociální služby musí být poskytovány takovými způsoby, které zajišťují dodržování lidských práv a základních svobod osob.

Třetí část zákona se podrobně věnuje samotným sociálním službám. Její druhá hlava pak podmínkám poskytování sociálních služeb.²⁴

Díl 2 v § 88 vyjmenovává povinnosti poskytovatelů SS. Tato ustanovení dokládají např. argumenty pod písmeny:

c) povinnost vytvářet při poskytování SS takové podmínky, které jejich uživatelům umožňují naplňovat jejich lidská i občanská práva

d) poskytovatel je povinen vytvořit vnitřní pravidla, v nichž mimo jiné stanoví pravidla pro uplatnění oprávněných zájmů osob

h) povinnost dodržovat standardy kvality sociálních služeb.

Následující § 89 stejného dílu zákona jasně stanoví podmínky, za nichž je přípustné použití opatření omezující pohyb osob. Obsahuje metodické pokyny pro situace, kdy je nutné opatření omezující pohyb osob zvážit, nebo uplatnit.

²² Srov. tamtéž.

²³ Srov. BLAHOŽ, J. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*, s. 108.

²⁴ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 31. 3. 2006. Ministerstvo vnitra ČR [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Důležitou částí zákona je pátá část, která v § 100 stanoví zaměstnancům obcí, krajů, státu a zaměstnancům poskytovatelů SS povinnost zachovávat mlčenlivost o údajích osob, jimž jsou sociální služby nebo příspěvek poskytovány. Dále pak určuje pravidla, za kterých lze tyto údaje sdělit dalším subjektům. Efektivními nástroji zákona o sociálních službách je povinná registrace poskytovatelů SS, jejich povinnost uzavírat s uživateli smlouvy o poskytování služeb, zakotvení inspekce, možnost ukládání sankcí, a nebo vydefinování předpokladů pro výkon povolání sociálního pracovníka a pro výkon činnosti v sociálních službách.²⁵

1.4.1 Vyhláška č. 505/2006 Sb.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách ve svých paragrafech opakuje povinnost poskytovatelů sociálních služeb pomáhat při uplatňování práv a oprávněných zájmů osob, jimž jsou sociální služby poskytovány.

Jedná se o pomoc při komunikaci vedoucí k uplatnění práv a oprávněných zájmů, o poradenství v oblasti práva, nebo také o pomoc v přístupu k informacím. Jsou obsahem druhé části vyhlášky, jde o tyto paragrafy: § 4, § 5, § 7-27, § 29-31 a § 33-35. Rozsahem základního sociálního poradenství se zabývá § 3. Poskytovatelé této služby jsou povinni podávat informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace, pomoci s výběrem druhu SS, podávat informace o dávkách v hmotné nouzi a dávkách sociální péče, o možnostech podpory členů rodiny, pokud se podílejí na péči o osobu. Dále pak informace o právech a povinnostech o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení a zabránění vzniku závislosti na sociální službě.

Čtvrtá část vyhlášky v § 37 nastavuje parametry kvalifikačního kurzu pro pracovníky v SS. Odstavec 2 pod písmenem e) vyjmenovává tématické okruhy mezi nimiž je mimo jiné etika, lidská práva a důstojnost. Odstavec 3 pod písmenem c) ukládá do studijního plánu prevenci týrání a zneužívání osob, kterým jsou SS poskytovány.²⁶

²⁵ Srov. tamtéž.

²⁶ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění platném k 29. 11. 2006. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=505/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

1.4.2 Příloha č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb.

Příloha č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb., obsah standardů kvality sociálních služeb, obsahuje standard č. 2, který upravuje pravidla pro ochranu práv osob. Poskytovatelé SS jsou povinni mít písemně vypracovaná pravidla pro předcházení situacím, v nichž by mohlo dojít k porušení základních lidských práv a svobod. Stejně tak musí mít písemně zpracované postupy, podle nichž poskytovatelé postupují, pokud taková situace nastane.²⁷

V prevenci porušování práv je třeba věnovat zvláštní pozornost uživatelům, kteří jsou zcela závislí na poskytovateli služby. Může to být z důvodu věku, zdravotního stavu, zbavení způsobilosti k právním úkonům, potřeby nepřetržité péče od poskytovatele služeb. Někdy je nutné řešit problémové chování uživatele (agrese, autoagrese, ignorování společenských norem), za pomoci tzv. restriktivních postupů. Používání restriktivních opatření je v sociálních zařízeních pod důkladnou kontrolou.²⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí na svých webových stránkách uveřejnilo výkladový sborník pro poskytovatele sociálních služeb. Standardy mají zajistit kvalitu a bezpečnost SS. Diskuze o podobě SS současnosti vychází ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. SS mají zachovávat lidskou důstojnost, musí být poskytovány tak, aby bylo zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod.

SS mají přispívat k sociálnímu začleňování osob, tzn. umožňovat uživatelům zapojit se do ekonomického, sociálního a kulturního života společnosti. Model sociálního začleňování počítá s aktivním začleňováním klienta do běžného života. Uživatel služby je partnerem v plánování a poskytování služby. Je respektován jako dospělá osoba. Naplňování práv se stalo zásadním ukazatelem kvality SS. Každý člověk má právo zvolit si místo svého pobytu, má právo na svobodu pohybu (po zařízení i mimo něj), má právo na možnost volby (rozhodování o svém čase, o aktivitách, o oblečení, o sobě samém). Uplatňování vlastní vůle při řešení své nepříznivé životní situace zvyšuje pocit nezávislosti, svobody a kontroly nad životem. Vytváří prostor k učení a rozvoji.

Člověk má dále právo na ochranu soukromí (na vlastní pokoj, možnost jeho uzamčení, vybavení a vyzdobení podle svého). Dalšími právy jsou: právo na kontakt s rodinou, s přáteli, účastnit se společenského života, na partnerský a sexuální život,

²⁷ Příloha č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb., obsah standardů kvality sociálních služeb, ve znění platném k 29. 11. 2006. Ministerstvo vnitra ČR [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <[http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=příloha č. 2 k vyhlášce 505/2006 &typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=příloha%20k%20vyhlášce%20505/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy)>.

²⁸ Srov. JOHNOVÁ, M.; ČERMÁKOVÁ, K. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*, s. 24-30.

na důstojné zacházení přiměřeně podle jeho věku, na přiměřené riziko, vlastnit majetek, na práci, odmítnout práci, na vzdělání, podávat stížnosti, připomínky, podněty, na respekt k intimitě a studu.²⁹

1.5 Institut ombudsmana

Kromě zákonů existuje od roku 1998 Rada vlády ČR pro lidská práva, která slouží jako nástroj komunikace mezi vládou a občanskou společností. Přibližně o rok později byl přijat zákon o veřejném ochránci práv a v prosinci roku 2000 začal působit první ombudsman.³⁰ Institut ombudsmana je mimosoudním kontrolním úřadem, sloužícím k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí vykonávajících veřejnou správu. Kancelář veřejného ochránce práv ve své zprávě za rok 2012 uvádí, že mezi případy, kterými se úřad zabýval v roce 2012, bylo zajištění právní pomoci osobám, které si ji z různých důvodů nemohou zajistit samy, problematika sociálního bydlení, individuální integrace žáků se specifickými vzdělávacími potřebami v běžné základní škole, průtahy v soudních řízeních a mnohé další.³¹

Během systematických kontrol různých typů sociálních a zdravotnických zařízení zjistil úřad porušování standardů kvality SS, špatné zacházení s klienty a jejich podvýživu, nedostatek kvalifikovaného personálu, používání tlumící medicace v rozporu se zákonem, ztráty dokumentace, nebyla vedena dokumentace o poskytování SS, bylo porušováno právo klientů na soukromí, byl zjištěn tvrdý režim, mříže na oknech v prostorách, kde žijí děti s ústavní výchovou. V důsledku nedostatku personálu je nemožné zajistit individuální péči. Dokonce v ČR existují zařízení pro seniory, která nemají registraci.³² Ve zprávě se uvádí: „Sociální (sanační) práce s rodinou, pokud vůbec probíhá, tak velmi nahodile a nesystematicky.“³³ Na jiném místě se zpráva věnuje činnosti Úřadů práce ČR. Ochránce dospěl k názoru, že: „...sociální práce není na kontaktních pracovištích vykonávána či je realizována v nedostatečném rozsahu.“³⁴

²⁹ Srov. Výkladový sborník pro poskytovatele: *Standardy kvality sociálních služeb*, s. 9-38. MPSV [online]. [cit. 2014-03-08] Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf>.

³⁰ Srov. ŠABATOVÁ, A. *Ombudsman a lidská práva*, s. 38.

³¹ Srov. PŘIDAL, M. (ed.) *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2012*, s. 16-27.

³² Srov. tamtéž, s. 83-85.

³³ Tamtéž, s. 85.

³⁴ Tamtéž, s. 40.

V průběhu roku 2012 obdržel ochránce 253 podnětů, které se týkaly diskriminace. Ze 178 vyřízených podnětů, zjistil diskriminaci v 18 případech.³⁵ Velké množství stížností se objevuje v oblasti sociálního zabezpečení, další se týkají vězeňství, policie, zdravotnictví, zaměstnanosti, státní správy nebo armády.³⁶

Toto byla jen malá sonda do stavu lidských práv v ČR. Není těžké si odvodit, kolik práce ještě zbývá vykonat pro dosažení uspokojivého stavu věcí. Základní občanská a politická práva umožňuje občanům realizovat občanská společnost.

2 Občanská společnost

2.1 Úvod

Skovajsa s Dohnalovou uvádějí: „Sféra mimo rodinu, trh a stát (...), je úzce spjata s rozvojem demokracie, svobody jednotlivce a s uznáním základních i všeobecných lidských práv.“³⁷

Oblast občanských aktivit mimo rodinu, stát a trh bývá označována jako občanská společnost, sociální ekonomika, nebo jako občanský, neziskový, dobrovolnický, třetí, nezávislý sektor. Jde o svobodné aktivity občanů, ať už formální, organizované, nebo neformální hnutí, shromáždění. Celý tento prostor se označuje jako občanská společnost, pro organizovanou část se vžil termín občanský sektor.

Sdružení občanů jsou zakládána pro sledování nejrůznějších legálních cílů, které nesmí omezovat práva jiných občanů. Jejich cílem není dosahování zisků ani podíl na výkonu politické moci. Jedná se o spolky, církve, nadace, veřejně prospěšné společnosti a další. Občanský sektor hraje významnou roli v oblasti kontroly politické a ekonomické moci.³⁸

Pod pojem občanská společnost patří také společenské zvyklosti, normy a hodnoty.

Organizace občanské společnosti poskytují různé služby, pomáhají budovat komunity, prosazují a hájí veřejné i soukromé zájmy, ochraňují společenské hodnoty, přispívají ke změnám ve společnosti. Vytvářejí tzv. sociální kapitál, který lze

³⁵ Srov. tamtéž, s. 93.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 38.

³⁷ SKOVAJSA, M.; DOHNALOVÁ, M. Úvodem o studiu organizované občanské společnosti. In SKOVAJSA, M. a kol. *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*, s. 16.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 16-19.

charakterizovat jako mezilidské vztahy, důvěru a vědomí solidárních závazků mezi členy společnosti.³⁹

„...demokracie je natolik silná, nakolik je v ní rozvinutá a fungující občanská společnost...“ uvádí Jirásková.⁴⁰ Sekot říká: „...občanská společnost je dnes na Západě všeobecně považována za *záruku svobody a demokracie*.“⁴¹ Zájmy občanů se do vysoké politiky promítají skrze myšlenky a podněty zástupců zájmových iniciativ.⁴²

Může jedinec nějak ovlivnit dodržování lidských práv? Jaké možnosti se nabízejí?

2.1.1 Úloha jednotlivců a nevládních organizací při ochraně LP

Knitl vysvětluje, že občan se může zapojit do ochrany LP účastí na protestních veřejných shromážděních a debatách, které může sám iniciovat, organizovat. Další možností jsou výstavy, projekce dokumentů, upozornění médií, petice nebo otevřený dopis.

Jednotlivci mohou založit nevládní organizaci k řešení hlubšího problému, nebo se zapojit do aktivit některé existující nevládní organizace. Jejich hlavním úkolem je monitorování stavu ochrany LP. Kromě toho poukazují na nedostatky a navrhují řešení. Vyvíjejí tlak vedoucí ke změně. Mohou poskytovat právní pomoc obětem porušení LP.⁴³

„Úloha jednotlivců a nevládních organizací v boji za lidská práva je velice důležitá a nezastupitelná žádnou státní institucí.“⁴⁴

Jak silný vliv na fungování společnosti mají předsudky? A jsme schopni jejich vliv zmírňovat? Jakým způsobem? Jsou jimi vzdělanější lidé zatíženi méně? Jak je to s právem na odlišnost v praxi?

³⁹ Srov. SKOVAJSA, M. a kol. *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*, s. 31-43.

⁴⁰ JIRÁSKOVÁ, V. *Občanská společnost. Metodický portál: Články* [online]. 08. 11. 2005, [cit. 2014-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/387/OBCANSKA-SPOLECNOST.html>>.

⁴¹ SEKOT, A. *K pojmu občanská společnost*. [online]. [cit. 2014-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.fsps.muni.cz/impact/zaklady-sociologie/k-pojmu-obcanska-spolecnost/>>.

⁴² Srov. tamtéž.

⁴³ Srov. KNITL, J. *Úloha jednotlivců a nevládních organizací*. In KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*, s. 83-85.

⁴⁴ Tamtéž, s. 85.

2.2 Soudobá společnost

Jak uvádí Sekot, život současné společnosti je mocně ovlivňován fenoménem globalizace. Naléhavým požadavkem je spolužití lidí, majících různé soustavy hodnot. Geografické hranice jsou relativizovány, zvyšuje se informační a komunikační provázanost, možnosti setkávání se a cestování. Nenahraditelnou hodnotou se stala tolerance. Globalizace spojuje, ale také rozděluje. Postmoderní zformalizovaná, racionálně–ekonomicky orientovaná společnost klade na člověka vysoké nároky.⁴⁵ „...lokální, kulturní či ekonomická omezenost přináší sociální deprivaci a jak individuální, tak sociální degradaci.“⁴⁶

Formou občanské společnosti je i veřejnost, jež je racionálním diskursem. Veřejný sektor se přesunuje z fyzického do virtuálního prostoru. Celá společnost je medializována, díky tomu hrozí riziko manipulací. Legitimní součástí občanské společnosti jsou projevy občanské neposlušnosti. Bývají upozorněním na to, že komunikace skrze platné zákony selhala. Problémem postkomunistických zemí je fakt, že občanský sektor je závislý na financování státu, což může výrazně ohrožovat jeho roli zdravé opozice.⁴⁷

Žijeme ve společnosti rostoucích nerovností, bohatství je rozdělováno nespravedlivě. Horních 10 % světové populace vlastní 85 % světového bohatství, a 50 % světové populace na dolní části žebříčku vlastní 1 % světového bohatství. Valach zmiňuje Kellerův výrok o tom, že náš život je určen tím, v jaké třídě jsme se narodili.⁴⁸ „...**cílem kapitalismu není uspokojovat lidské potřeby, ale právě jen maximalizovat soukromý zisk.**“⁴⁹

Do veřejného sektoru jde méně peněz, avšak úloh a nároků na něj přibývá. Český sociální stát generuje každý den stovky a tisíce chudých a vyloučených. Roste deficit veřejných financí a počty exekucí zadlužených domácností. Od začátku krize v roce 2007 zaniklo ve světě 30 až 35 milionů pracovních míst. Nedostatečně regulovaný trh umožnil vznik predátorského kapitalismu, v němž může uspět jen ten, kdo dá

⁴⁵ Srov. SEKOT, A. Globalizace versus soudobá společnost. [online]. [cit. 2014-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.fspz.cz/impact/zaklady-sociologie/globalizacesoudoba-spolecnost/>>.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Srov. PEHE, J. Občanská společnost v soudobé diskusi. In NEKVAPIL, V. (ed.) *Impuls pro občanskou společnost: Eseje o třetím rozměru demokracie*, s. 33-52.

⁴⁸ Srov. VALACH, M. Sociální bouře. *Britské listy: Články* [online]. 18. 11. 2010, [cit. 2014-03-09]. ISSN 1213-1792. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/55541.html>>.

⁴⁹ Tamtéž.

k dispozici svoji pracovní sílu. Zbytek lidí je vytlačován na okraj společnosti. Aktéři globální ekonomiky mají jako rukojmí i vlády těch nejbohatších států.⁵⁰

Ve společnosti narůstají sociální problémy, v důsledku ekonomické krize přibývá nezaměstnaných lidí. Vědci zabývající se společností mluví o absenci pozitivní vize dokonalejšího společenského systému. Mezi orientací kapitalistické ekonomiky a celospolečenským zájmem je zásadní rozpor. Šíří se kolektivní strach a obavy z budoucnosti. **Z historické zkušenosti víme, že pokud lidé žijí v beznaději a bídě, pokoušejí se emigrovat, rozpoutávají občanské války, bojují o půdu, zabíjejí se.**⁵¹

A jaký dopad to všechno má na konkrétního člověka? Poškozuje jej kapitalismus morálně? Podle názoru Valacha se člověk cítí ztracen ve světě, který v něm vyvolává pocity závislosti a bezmoci, cítí úzkost a ohrožení všech jistot. Prodává sám sebe na trhu práce, je ochotný stát se tím, co je právě potřeba. Podrobení se moci zaměstnavatele mu snižuje sebeúctu. Aby svůj nedostatek vykompenzoval, může se rasisticky vyvyšovat nad lidi jiného etnického původu.⁵² Zároveň se v myšlení lidí mohou objevovat předsudky.

Allportova definice předsudku zní: „...odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.“⁵³

Předsudky byly, jsou a budou, protože lidé jsou rozdílní. Naše soudy, názory a postoje pocházejí z hodnot kultury, v níž žijeme. Zrovna tak je tomu se vzděláním. Původním významem slova diskriminace je odlišování. Přirozenou kulturní jinakostí se odlišují menšiny, které jsou předsudky ohroženy nejvíce. Aktuálně jsou další takovou skupinou i lidé na okraji společnosti.⁵⁴

Diskriminace se ve společnosti projevuje napětím, které ohrožuje destabilizací. Důležitou metodou omezování diskriminace a předsudků jsou legislativní kroky, protože působí na myšlení a cítění lidí.⁵⁵

Co bychom mohli říci o chování Čechů v souvislosti s lidskými právy? Valach říká, že jsou ochotni tolerovat rasismus, aby nemuseli vejít do konfliktu. Projevuje se u nich příkrčenost až zbabělost. Autor se ptá, zda jsme my sami dost dobří na to, abychom

⁵⁰ Srov. POTŮČEK, M. *Cesty z krize*, s. 18-50.

⁵¹ Srov. VALACH, M. Apokalyptická očekávání jako projev systémové krize. In DUBNIČKA, I. (ed.) *Zdroje a energie v 21. století*, s.151-162.

⁵² Srov. VALACH, M. Diskriminační podstata kapitalismu a její morální důsledky. In: *Člověk – dějiny – hodnoty*, s. 173-178.

⁵³ ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s.39.

⁵⁴ Srov. KOSEK, J. *Právo (n)a předsudek*, s. 23-53.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 278-303.

poměry v této zemi dokázali zlepšit.⁵⁶ Češi se neztotožňují s autoritou, ale mají malou zkušenost s demokracií, a proto ji potřebují.⁵⁷

Průzkum veřejného mínění ukázal, že Češi nemají rádi „odlišné“, především Romy, Čechence, Araby, Ukrajince, Vietnamce a další. Zdá se, že náš strach zahrnuje i mnohé další národy a etnika. Projevuje se to i v chování České republiky vůči Evropské unii. 83 % Čechů je přesvědčeno, že jsou Romové nepřizpůsobiví.⁵⁸

Český národ je nejsekularizovanějším národem na světě. Občané mají nízkou důvěru v instituce a v politiky, zároveň jsou jen málo ochotní podílet se na veřejném životě.⁵⁹ Chytil se zmiňuje o individualizaci. Říká, že se lidé dnes musí každý vlastními silami vyrovnávat s realitou, a přitom se stávají stále více závislími na sociálních systémech.⁶⁰

Stav angažovanosti a osobní odpovědnosti českých občanů si můžeme demonstrovat účastí ve volbách. Podle Českého statistického úřadu se voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2013 zúčastnilo 59,48 % voličů.⁶¹ V roce 2010 se konaly volby do zastupitelstev obcí a volební účast dosáhla 48,5 % oprávněných voličů.⁶²

3 Sociální práce

Hodnoty sociální práce můžeme dohledat ve vymezení cílů, v definicích, v jejích východiscích, v popisu dobré praxe. Aby mohla SP v Čechách vůbec existovat, muselo nejdříve dojít ke změně režimu, legislativy a vzdělávání.

3.1 SP – teoretická část

⁵⁶ Srov. VALACH, M. Český rasismus. *Britské listy: Články* [online]. 19. 01. 2011, [cit. 2014-03-09]. ISSN 1213-1792. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/56774.html>>.

⁵⁷ Srov. VALACH, M. Občanská společnost na prahu 21. století. In: *Vzdělávání, brána k evropské integraci*.

⁵⁸ Srov. PEHE, J. Češi a ti "jiní". *Deník Referendum: Články* [online]. 10. 05. 2011, [cit. 2014-02-24]. Dostupné na WWW: <<http://denikreferendum.cz/clanek/10466-cesi-a-ti-jini>>.

⁵⁹ Srov. POTŮČEK, M. *Cesty z krize*, s. 128-130.

⁶⁰ Srov. CHÝTIL, O. Důsledky modernizace pro sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 64-71.

⁶¹ Srov. Český statistický úřad [online]. 2013, [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://volby.cz/pls/ps2013/ps4?xjazyk=CZ>>.

⁶² Srov. Český statistický úřad [online]. ©2010, [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://volby.cz/pls/kv2010/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=7&xnumnuts=0&xstat=0&xvyber=1>>.

3.1.1 Historie od roku 1989, definice, cíle a pojetí SP

Jak uvádí Šiklová, po roce 1989 bylo zapotřebí obnovit vzdělávání v sociální práci na vysokoškolské úrovni. V Praze na Karlově univerzitě vznikla subkatedra SP při katedře vzdělávání dospělých na Filozofické fakultě. Další katedry byly otevřeny v Brně na Masarykově univerzitě a v Bratislavě při Pedagogické fakultě Univerzity J.A. Komenského. Další univerzity je následovaly. Byla založena Asociace vzdělavatelů v sociální práci, která vytvořila Minimální standard vzdělávání v SP.⁶³ Ten ovlivňuje podobu vzdělávání na VŠ. Díky tomu se zvýšily požadavky na sociální pracovníky. Ti by po studiu měli být připraveni pro mikroúroveň i makroúroveň v SP.

Autorka se dále vyjadřuje ke změně politické situace, která přinesla nové sociální problémy, jako je neskryvaná prostituce, bezdomovectví, migrace uprchlíků, lidé propuštění z výkonu trestu, postavení menšin, drogově závislí, lidé závislí na hracích automatech, problematika romských rodin, zneužívání a zanedbávání dětí a další. Začalo vznikat velké množství nestátních organizací zabývajících se sociální péčí. Objevil se fenomén dobrovolnictví. Trendem se stala snaha o deinstitucionalizaci sociálních služeb. V důsledku snah ČR o připojení se k EU se měnila legislativa.

Hlavními organizacemi, které hájí zájmy sociálních pracovníků, jsou Společnost sociálních pracovníků a Komora sociálních pracovníků.⁶⁴

Sociální práce je společenskovední disciplínou i oblastí praktické činnosti. Jako vědecká disciplína se dotýká práva, sociologie, psychologie, psychiatrie, pedagogiky, filozofie a dalších oborů. Zaujímá samostatné postavení přesto, že s řadou těchto oborů sdílí svoje poznatky a postupy. Jako praktická činnost se opírá o hodnoty a dovednosti. SP je součástí systému sociálního zabezpečení, v širším pojetí je součástí sociální politiky.⁶⁵ Sociální služby a sociální práce v nich jsou nástrojem realizace sociální politiky. Profesionální sociální pracovník umí diagnostikovat potřeby konkrétního člověka a navrhnout řešení.

Sheafor, Horejsi a Horejsi (2000) považují za cíl sociální práce: „...1. pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování a 2. měnit

⁶³ Srov. ŠIKLOVÁ, J. Sociální práce v našem státě od druhé světové války do současnosti. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 139-154.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 139-154.

⁶⁵ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 10-11.

sociální podmínky tak, aby chránily tyto jednotlivce a systémy před potížemi ve fungování.“⁶⁶

Navrátil (2000) definuje SP takto: „Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.“⁶⁷

Sociální fungování vymezují také další dva autoři. Longres (1995) jako „sociální pohodu, zvláště ve vztahu ke schopnosti jednotlivce zvládat rolová očekávání přidružená k jeho konkrétní roli a statusu“⁶⁸, a Carlton (1984) jako „schopnost lidí provádět úkoly denního života a angažovat se ve vztazích k jiným lidem způsobem, který je uspokojivý jak pro ně samé, tak pro druhé a odpovídá potřebám organizované komunity.“⁶⁹

Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW), společně s Mezinárodní asociací vzdělavatelů v sociálních službách (IASSW), schválily v australské Adelaide v říjnu 2004 Mezinárodní etický kodex sociální práce.⁷⁰ Definice SP obsažená v jeho druhém článku zní: „Profese sociální práce se zasazuje za sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také za zplnomocnění, způsobilost a osvobození lidí a podporuje je s cílem, aby napomáhala blahu. Sociální práce zasahuje v místech, kde dochází k vzájemnému působení lidí a jejich prostředí. Využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“⁷¹

Pracovní dokument odborného kolegia pro tvorbu věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a profesní komoře (profesní zákon) definuje sociální práci takto: „Sociální práce je činnost, která je součástí systémů sociální ochrany osob. Jejím předmětem je podpora zvládání obtížných životních situací klientů zprostředkováním změny problémových interakcí mezi klienty a subjekty v jejich sociálním prostředí

⁶⁶ NAVRÁTIL, P. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 184.

⁶⁷ Tamtéž, s. 184.

⁶⁸ Tamtéž, s. 186.

⁶⁹ Tamtéž, s. 186.

⁷⁰ Srov. MILFAIT, R. Fundamentální eticko–lidskoprávní principy etických kodexů sociálních pracovníků. Objasnění s odpovídajícími povinnostmi a zodpovědnostmi. In FISCHER, O. a kol. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 63.

⁷¹ Tamtéž.

působením na klienty, působením na subjekty v jejich sociálním prostředí a působením na průběh interakce mezi nimi.⁷²

Poslání a cíle SP jsou závislé na kulturním, společenském a teoretickém kontextu. Existují různá pojetí oboru, patří mezi ně: terapeutická pomoc klientům, sociální kontrola, řešení a prevence sociálních problémů, podpora změny nebo sociální zachování. V současnosti existuje jako cíl SP tzv. „koncept sociálního fungování“. Jde o pojem, který označuje interakce probíhající mezi požadavky prostředí a lidmi. S ním souvisí termín „zvládání“ nebo „schopnost zvládat“, který znamená schopnost lidí řešit vlastní problémy. Zvládání životní situace, sociálního úkolu, je odpovědí na požadavky a očekávání prostředí.⁷³ Podle Americké asociace sociálních pracovníků se cíle SP zaměřují na podporu klienta řešit problém, jeho adaptaci na nároky a vlastní vývoj, zprostředkování kontaktů na různé služby, rozvoj a zlepšování sociální politiky, a také na napomáhání k tomu, aby služby fungovaly humánně a efektivně.⁷⁴

Podle Navrátila se během 20. století ustanovila tři tzv. „malá paradigmatata“ sociální práce, neboli modely, koncepty, pojetí, zkrátka typy SP. Každé z nich má jiná filozofická východiska. První z nich chápe SP jako terapeutickou pomoc. Duševní zdraví a pohoda člověka je považována za hlavní faktor sociálního fungování. Cílem terapeutické intervence je psychosociální pohoda, které je dosahováno podporou a usnadňováním rozvoje člověka, komunikací a budováním vztahu. Příkladem tohoto pojetí je Rogersova humanistická koncepce.

Úsilí o reformu společenského prostředí stojí v popředí zájmu druhého paradigmatu. Díky podpoře spolupráce a solidarity ve společnosti mohou utlačovaní získat vliv na vlastní životy. SP se zaměřuje na zmocňování klientů, usiluje o to, aby se podíleli na tvorbě a změnách společenských institucí. Podmínkou sociálního a osobního rozvoje je společenská rovnost. Sociální pracovník, který pracuje např. pomocí strukturálního modelu, potřebuje mít znalosti politologie, sociologie a sociální filozofie.

Posledním ze tří konceptů SP je sociálně-právní pomoc, nebo také zkráceně poradenské paradigma. Příkladem je úkolově orientovaný přístup. Staví na schopnosti člověka zvládat problémy a na jeho přístupu k informacím a službám. Usiluje o změnu

⁷² MPSV: Pracovní dokument profesní zákon FINAL. Sociální práce [online]. 22. 01. 2014, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/Pracovni_dokument_profesni_zakon_FINAL.pdf>.

⁷³ Srov. NAVRÁTIL, P. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 184-185.

⁷⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 13-14.

společnosti a jejích institucí, o zvyšování úrovně sociálních služeb, o podporu osobního a komunitního růstu. Osudy lidí jsou vždy specifické, proto by měl sociální pracovník reflektovat životní situaci každého klienta samostatně, neuplatňovat mechanicky jeden paradigmatický přístup.⁷⁵

3.1.2 Hodnoty, etický kodex, východiska SP

Hodnoty vycházejí z morálky, lze říci, že jsou tím, co považujeme za významné a důležité. Mají vliv na naše rozhodnutí, pokud jsme nuceni volit mezi více možnostmi. Profesní etika pracuje s etickými problémy a s etickými dilematy. Znalost etických teorií může sociálním pracovníkům usnadnit rozhodování. Jedná se zejména o teorii přirozeného zákona. Člověk podle ní má zvláštní důstojnost, posláním člověka je šířit dobrou vůli a svým jednáním zrcadlit Boží lásku, péči a milosrdenství.⁷⁶

Deontologie je naukou o povinnostech. Immanuel Kant formuloval svůj kategorický imperativ takto: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého, vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“⁷⁷ Důraz je položen na úmysl jednat, ne na výsledek jednání.

Opačně je tomu u etiky utilitaristické. Hodnocení závisí na následcích, na prospěšnosti, a tam by měla převážet pozitiva např. pro větší skupinu osob. Autoři antiopresivní teorie nabádají utlačované k boji za vlastní svobodu, a tím k dosažení plnějšiho lidství. Útlakem je myšleno vykořisťování jednoho člověka druhým. Jako příklad může sloužit feministické hnutí.⁷⁸

Hodnotové základy SP tak, jak je shrnul v roce 1995 v USA Gordon mluví o tom, že pro společnost jsou důležití jednotlivci, kteří jsou na sobě navzájem závislí a jeden za druhého odpovědní. Lidské potřeby jsou podobné, ale každý člověk je jedinečný. Demokratická společnost se vyznačuje tím, že umožňuje každému člověku seberealizaci a zároveň účast na veřejném životě. Překážky této seberealizace má společnost povinnost překonávat, nebo jim předcházet.⁷⁹

Soubor hodnot sdílených všemi sociálními pracovníky je shrnut v jejich etickém kodexu. Tyto hodnoty jsou východiskem pro praxi SP, určují metody a principy práce,

⁷⁵ Srov. NAVRÁTIL, P. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 186-189.

⁷⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 21-27.

⁷⁷ Tamtéž, s. 28.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 28-31.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s.38.

povahu vztahu mezi sociálními pracovníky a jejich klienty, kolegy i veřejností. Jsou důležité pro řešení etických dilemat. Odůvodnění existence etického kodexu jsou následující: kodex udržuje identitu profese, je podkladem pro posouzení stížností a pro hodnocení praxe, reguluje profesní chování, chrání klienty před zneužitím úřední mocí a zanedbáním péče, je vedením a inspirací členů profesní asociace.⁸⁰

Etický kodex vydává Společnost sociálních pracovníků, která působí v České republice od roku 1990. V současnosti je platný kodex z roku 2006. Úvodní část o etických zásadách pojednává o dodržování lidských práv a sociální spravedlnosti v souladu s příslušnými mezinárodními i českými dokumenty. Především jsou to Všeobecná deklarace LP, Charta LP spojených národů a Úmluva o právech dítěte. Druhou část kodexu tvoří pravidla etického chování ve vztahu ke klientovi, k zaměstnavateli, ke kolegům, ke svému povolání a odbornosti a ve vztahu ke společnosti. Nakonec se kodex zabývá okruhy etických problémů a postupy při jejich řešení.⁸¹

„Lidská práva a sociální spravedlnost jsou hlavní motivací sociální práce. Principy lidských práv se tak spolu s etikou společenské spravedlnosti staly základem postojů a hodnot práce v sociální oblasti.“⁸² Rovná LP jsou cílem sociálních služeb a sociální práce. SP je zdrojem praktických poznatků pro uplatňování LP.⁸³

Jandejsek chápe LP jako něco, na co máme nárok, jako podmínku toho, abychom mohli plně rozvíjet náš potenciál. Dále hovoří o pluralitě východisek LP. Uvádí jednak přirozené právo, pozitivní právo (psané normy, např. LZPS), transcendentní východisko a východisko diskurzivní (je tvořeno skrze interakci, dialog mezi lidmi o tom, na čem je lidství postaveno). Variantou posledně zmiňovaného je komunitní pojetí práv.

Těmi, kdo upozorňují na lidskou důstojnost např. lidí bez domova, vězňů nebo uživatelů drog, jsou zpravidla sociální pracovníci. LP znevýhodněných skupin slouží jako kompenzace k vytvoření rovných příležitostí. Při řešení sociálních případů jsou ve hře často lidská práva. To je důvod, proč by je sociální pracovníci měli znát a umět s nimi pracovat. Měli by se naučit vyjádřit potřeby klientů jazykem práv.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 41-42.

⁸¹ Srov. Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR. Praha: Společnost sociálních pracovníků [online]. poslední aktualizace 10. 03. 2014, [cit. 2014-03-13]. Dostupné na WWW: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf>.

⁸² KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století. In FISCHER, O. (ed.), *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 34.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 34-36.

LP umožňují identifikovat a kritizovat takové způsoby chování, jež jsou v rozporu s lidskou důstojností i přesto, že jsou společností tolerovány. Autor předkládá otázku, jak přeložit témata sociální práce do jazyka lidských práv. Pomoc při uspokojování potřeb klientů je vlastně jejich naplňováním. Sociální pracovníci by měli poukazovat na strukturální přesah osobních problémů klientů. Dále se autor zabývá otázkou nedělitelnosti LP. Vysvětluje, že ohrožení jednoho práva může vést k ohrožení práva dalšího, proto je nutné dodržovat všechna LP.⁸⁴

Odůvodnění a proměna profesionálního konceptu sociální práce je obsahem Spatscheckova článku. Píše v něm, že podle definice SP z roku 2000 je sociální práce profesí, jejímž základem jsou lidská práva. V systematicky–teoretickém paradigmatu SP zastoupeném Staub-Bernasconi, Wernerem Obrechtem, Kasparem Geiserem a dalšími, je formulován koncept SP vztažený k LP, jehož základ se opírá o systemickou etiku.

Všichni lidé jsou na základě jejich bio-psycho-sociálního stavu objektivně vydáni k tomu, aby měli potřeby. Ze zranitelnosti lidských potřeb lze vyvodit přesvědčivé zdůvodnění lidské důstojnosti. Dosavadní koncepty byly založeny především na nábožensky–přirozených nebo pozitivně–právních odůvodněních. Systemická etika umožňuje nová důležitá odůvodnění souvislostí. Na pozadí lidských potřeb jsou hodnoty definovány jako ony vlastnosti, které lidi uschopňují pokračovat v jejich životním cyklu, utvářet všední den, rozvíjet jejich představu o společnosti a o sobě samém, a podle nesouladu mezi sociálně–kulturním „je“ a „mělo by být“, měnit jejich společenské prostředí. Díky spolupráci na zvládnutí, minimalizaci a zamezení sociálním problémům se SP může podílet na realizaci hodnot. Z toho důvodu bude chápána jako profese lidských práv. Zachovávání morálních povinností není podmínkou, ale předpokladem realizace LP.

Nároky ústavy nejsou uskutečnitelné a dosažitelné právě pro příjemce sociálních služeb. Daly by se předložit početné příklady toho, kdy lidem skrze sociální pomoc není umožňováno vést lidsky důstojný život. Také lidé s postižením zdaleka nemohou uplatňovat právo na plné sebeurčení a jsou stále znevýhodňováni. Rozšíření LP může být dosaženo jen tehdy, pokud podíl na nich získají i ti vyloučení, kteří byli v lidskoprávním diskursu dosud přehlíženi.

SP jako profese LP se musí orientovat na humanitární, demokratické, nebo náboženské ideály, které dalece přesahují aktuální stav společnosti. Pro reálné prosazení

⁸⁴ Srov. JANDEJSEK, P. Sociální práce jako profese lidských práv. In FISCHER, O. a kol. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 53-58.

nároků profese LP může SP následovat různé přístupy. Co nejvíce lidí by mělo být o existenci a požadavcích LP informováno a měli by mít přesnější znalosti jejich obsahu. K tomu slouží různé projekty, do kterých se příjemci sociálních služeb mohou zapojit. Díky místnímu i nadregionálnímu vlivu mohou být sociální pracovníci na společenské úrovni aktivními účastníky práce pro lidská práva.⁸⁵

3.1.3. Vybrané teorie SP

Pro práci sociálních pracovníků jsou velice důležité teorie SP, protože jim pomáhají, aby věděli co a proč mají v určitých situacích dělat. Je jich celá řada, a každý si může vybrat takové z nich, které nejlépe vyhovují jeho osobnímu nastavení, nebo cílové skupině jeho klientů. Pro následující výběr bylo zásadní hledisko vztahu teorie k oblasti lidských práv.

3.1.3.1 Fenomenologická teorie osobnosti, Rogersova teorie osobnosti

Jde o teorii, která obsahuje princip LP, v SP se z ní čerpá v oblasti utváření vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Využívá se, k velké škodě, pouze v poradenství.

Jak uvádí Nakonečný, společným jmenovatelem fenomenologického směru je důraz na vztah člověka k bytí ve světě a analýza zážitků tohoto bytí. Duševní život člověka je dán vnitřně, duševní souvislosti jsou prožívány a spojeny v jedinou souvislost. Nezbytná je analýza motivace a rekonstrukce. Každým novým činem se jedinec znovu utváří. Zakladatelem fenomenologie je E. Husserl. Dalšími představiteli jsou M. Heidegger, J.P. Sartre, L. Binswanger, M. Boss, V.E. Frankl, A.H. Maslow, R. May.⁸⁶

C.R. Rogers, podle nějž se první představovaná teorie nazývá, vystudoval psychologii, teologii a pedagogiku. Zajímal se o výchovu a vzdělávání, o dialog lidí nesoucích různé znaky. Zaměřil se na sebeaktualizaci člověka, na vlastní zkušenosti, city, hodnoty a vnitřní život jedince. Jeho teorie je založena na klinických zkušenostech a pozorování. Sebeaktualizace je vnitřní tendence organismu rozvíjet všechny své kapacity všemi způsoby, sloužícími k uchování nebo zdůraznění organismu. Rogers dospěl k teorii plně fungující osoby. Aby člověk byl plně fungující, měl by zažívat pozitivní hodnocení sebe sama, a uspokojovat potřebu pozitivních vztahů k jiným osobám.

⁸⁵ Srov. SPATSCHECK, CH. *Soziale Arbeit als Menschenrechtsprofession. Sozial Extra*, s. 6-9.

⁸⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*, s. 303-304.

Nakonečný říká, že Rogersova humanistická teorie osobnosti je teorií úzce související s psychoterapií a s interpersonálními vztahy. Jde o teorii zdravého i narušeného fungování osobnosti, pro kterou jsou mezilidské vztahy nejdůležitějším polem činnosti.⁸⁷

Drápela vidí střed Rogersovy teorie osobnosti v pojmu „já“ (self). Teorie podle něj zdůrazňuje jednotu a jedinečnost každého člověka. Rogers se otevřeně zastával fenomenologie a přihlásil se k základním principům existencialismu.⁸⁸ Rogersova teorie osobnosti je optimistická, cílem jeho psychoterapie je štěstí, které vychází z identifikace a kultivace silných stránek osobnosti a jejich využití v práci, lásce, hře, ve vztazích. V současné době na něj navázala pozitivní psychologie.

3.1.3.2 Teorie jednání Staub-Bernasconi

Staub-Bernasconi vychází nikoli z hodnot, ale z potřeb člověka, které jsou, dá se říci, univerzální. Snadno se na nich dokáží shodnout lidé na celém světě. Jde o jiný přístup, nový úhel pohledu, který je vhodný pro naplňování lidských práv.

Hauke říká, že potřeby nutí člověka k činnostem, které je uspokojí. Díky tomu dojde k obnovení stavu rovnováhy. Americký psycholog A.H. Maslow definoval hierarchii potřeb jako pětiúrovňovou pyramidu. Její základnu tvoří fyziologické potřeby, na druhém stupínku je potřeba bezpečí, uprostřed jsou sociální potřeby, ještě výš potřeba autonomie. Vrchol pyramidy obsazuje potřeba seberealizace. Potřeby určují osobní cíle člověka.⁸⁹ Sociální práce by měla vést ke spokojenosti, k naplňování lidských potřeb. Představa o tom, jak dobrý a spokojený život vypadá, se může u různých lidí velmi lišit.

Staub-Bernasconi ve své knize „Sociální práce jako věda o způsobu jednání“, v kapitole o hodnotách a etice pro posouzení sociálně–problematického stavu věcí, zachycuje některé všeobecné skutečnosti. Individuální hodnoty a práva svobody zmocňují k ochraně potřeby tělesné celistvosti, ke schopnosti sebeurčení, k utváření a řízení potřebného prostředí s ohledem na individuální a rodinné blaho. Mají chránit před útlakem, zvlí soudního řízení, diskriminací nebo pronásledováním za kritiku struktur (např. kritiku režimu, náboženství, svobodu myšlení). Hodnoty solidarity, spravedlnosti a sociální práva jsou orientována tak, aby umožňovala spravedlivý podíl

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 314-318.

⁸⁸ Srov. DRÁPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 123.

⁸⁹ Srov. HAUKE, M. *Pečovatelská služba a individuální plánování: Praktický průvodce*, s. 45-47.

na společenských zdrojích. Tím chrání před chudobou, nevědomostí, bezdomovectvím, ale také před strukturální diskriminací, zneužíváním apod. Individuální a sociální hodnoty se vzájemně podmiňují.⁹⁰

Její všeobecná normativní teorie jednání nastoluje řadu otázek. Jde o mentální operace, které se provádějí v průběhu odstraňování nebo zmírňování sociálních problémů, a sice k popisu, vysvětlení, prognóze, hodnocení, stanovení cílů, plánování a k jednání. Současně s příslušnými otázkami následně vyvstávají formy vědomostí, které jsou produkty těchto mentálních procesů.

Nejprve zkoumá, co je výchozí problematikou, výchozí situací, vyjádřeným sociálním problémem. Odpověď obsahuje obraz, který je vztažen ke kontextu popisu situace a spojený s jedním z aktérů vylíčené výchozí situace. Následuje otázka proč nebo kvůli čemu tato problematika vznikla, eventuelně, s jakými problematickými následky, a k jakému přestupku se tato otázka vztahuje. Odpovězením otázky dojdeme k vysvětlení. Třetí otázka hledá, kam směřuje situace, pokud se do ní nebude zasahovat? Zmírní se, vyostří se, a nebo zůstanou výchozí problémy nezměněny? Odpovědi vyjadřují vývojové tendence.

Další otázky se táží, co je (není) dobré, prospěšné? Jak by to mělo být – se vztahem ke zjištěné a vysvětlené problematice a k výchozí situaci? Výsledkem jsou představy budoucího vývoje, žádoucího stavu věcí, a tím hodnotícího posudku. V důsledku čeho se má něco změnit? Odpovědí je definování cílů jako konkrétních hodnot, představa snahy o chování do budoucnosti. Proces pokračuje: kdo má co změnit, kdo jsou aktéři změny? Jaká je jejich funkce? Výsledkem je jejich určení, a tedy obrázek o systému aktérů. A dále: čím, s pomocí jakých prostředků má být změna umožněna, provedena? Výsledný pohled odráží individuální a společenské zdroje jednotlivých aktérů systému. K plánům a opatřením vede otázka: co musí být na základě shromážděných podkladů rozhodnuto? Následuje: jak, jakými speciálními teoriemi jednání a metodami, se má změna uskutečnit? Výsledkem jsou dílčí plány související s hlavními myšlenkami jednání, postupů nebo metod, až ke konkrétním pravidlům jednání. Posledními otázkami jsou: bude dosaženo cílů? S vynaložením jakého úsilí? Výsledkem je evaluace, jako odpověď na účinnost, a žádoucí či nežádoucí vedlejší důsledky změny, tedy posouzení výsledného stavu. Navíc ještě zhodnocení vynaložených časových

⁹⁰ Srov. STAUB-BERNASCONI, S. *Soziale Arbeit als Handlungswissenschaft*, s. 192-193.

a personálních zdrojů, které bylo potřeba k dosažení částečných, nebo úplných cílů vynaložit.

Práce s těmito otázkami patří ke klíčovým kognitivním kompetencím profese SP. Normativní teorie jednání ukazuje cesty nejen k interpretaci světa, nýbrž také k jeho přeměně. Je to umění a věda, uskutečňování cílů tím nejúčinnějším způsobem.⁹¹

Každá ústava, zákon a nařízení musí být přezkoumáno, zda neobsahuje lidmi opovrhující normy a neumožňuje ponižující jednání, ať už politicky chtěné, či jako nepovšimnutý, neúmyslný vedlejší důsledek. SP má na základě svých profesních kodexů povinnost odhalit jak ponižující zacházení s klientelou, tak i normativní základy organizačních struktur, které podporují ponižování, nebo je dokonce uznávají jako oprávněné, a dát nejprve na pracovišti k diskusi. Podle míry porušení a chybějícího náhledu zodpovědných aktérů je povinna svoje nálezy předložit ve zprávě státu. Nevládní neziskové organizace mohou zprávu přednést na příslušném grémiu pro lidská práva. To také patří k sociálně–diagnostickým kompetencím a zodpovědnosti sociální práce.⁹²

3.1.4 ASVSP, Minimální standard vzdělávání v SP

V České republice působí dobrovolné sdružení právních subjektů vyšších odborných a vysokých škol, které nabízejí vzdělání v SP, a poskytovatelů dalšího vzdělávání v SP s názvem Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ASVSP pracuje průběžně na tzv. Minimálním standardu vzdělávání v SP, a z toho důvodu je vlivným činitelem, ovlivňujícím podobu SP v ČR. Kromě dalších aktivit vydává ještě časopis Sociální práce/Sociálna práca.

Cílem Minimálního standardu vzdělávání je rozvoj a podpora kvality vzdělávání v sociální práci. Aktualizace k 24. 3. 2011 obsahuje ve standardu číslo jedna, týkajícím se výuky filozofie a etiky, mimo jiné to, že obsahem studia filozofie by měla být důstojnost člověka, lidská svoboda, diskriminace a lidská práva. Cílem výuky etiky je způsobilost ke kritické orientaci v etických kodexech a lidskoprávních dokumentech. Student by měl být schopen identifikovat rozličná východiska různých hodnotově postavených etických přístupů v příslušných právních, lidskoprávních a profesních

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 204-205.

⁹² Srov. tamtéž, s. 294.

dokumentech. Obsahem studia etiky jsou etické kodexy v SP, české i mezinárodní lidskoprávní dokumenty a lidská práva jako rozhraní práva a mravnosti.⁹³

Důkazem potřebnosti výchovy k LP je zacílení některých nestátních organizací na tuto problematiku. Např. organizace Člověk v tísni vytvořila pro učitele výukový program.⁹⁴

Jak uvádí Kroupová, důležitou roli může sehrát výchova k lidským právům, zvláště pak zaměření vzdělávání na posílení respektu k LP a základním svobodám, na podporu tolerance, porozumění a přátelství mezi národy, rasami a náboženstvími, na schopnost naslouchat druhým, spolupracovat s nimi a také na schopnost nenásilně řešit konflikty.⁹⁵

3.2 Podoba SP v praxi, sociální pracovník

Musil napsal článek „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu ‚sociální práce‘.“ Dává v něm do souvislostí mnoho skutečností, které SP ovlivňují. V souladu s Elichovou (viz úvod, s. 6) udává, že se jedná především o sociální pracovníky. Členové této pomyslné komunity mají různorodé představy o tom, co to „sociální práce“ je. Pravděpodobně i oni podléhají sklonu dnešní společnosti k opouštění kolektivní identity a ke štěpení představ. Stoupcenci různých představ o SP mají tendenci spolu nespolupracovat.⁹⁶

Autor dospěl k hypotéze tří hlavních typů pojetí SP, které označil jako „administrativní“, „profesionální“ a „filantropické“ pojetí. V jiném článku zmiňují Růžičková s Musilem ještě „aktivistické pojetí“ SP.⁹⁷

Musil pokračuje tvrzením, že každé z těchto pojetí má své klady a zápory. Měli bychom se tedy pokusit zjistit, co může který koncept nabídnout užitečného, a jak je kombinovat, abychom se vyhnuli rizikům jejich jednostranného uplatňování.

Administrativní koncept vidí roli sociálního pracovníka jako úředníka, jehož úkolem je vyřizování žádostí, vedení dílčí, zákonem určené agendy a poskytování

⁹³ Srov. Asociace vzdělavatelů v sociální práci [online]. Brno ©2009, posl. aktualizace 24. 03. 2011 [cit. 2014-03-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.asvsp.org/standardy.php>>.

⁹⁴ Srov. Vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísni [online]. Praha ©2008, [cit. 2014-03-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=2>>.

⁹⁵ Srov. KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století. In FISCHER, O. (ed.), *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 32-33.

⁹⁶ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociální práce*, s. 60-79.

⁹⁷ Srov. RŮŽIČKOVÁ, D.; MUSIL, L. Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? *Sociální práce/Sociální práce*, s. 79-90.

poradenství. Jako výhoda se může jevit rychlé poskytnutí praktické pomoci. Z hlediska profesionálního pojetí SP se očekává, že sociální pracovník bude specialistou, jenž umí koncipovat, realizovat a vyhodnocovat dlouhodobé intervence, a to díky komplexnímu posouzení životní situace klienta. Pracuje samostatně a navíc zprostředkovává spolupráci dalších odborníků. Výhodou je řešení vzájemně se podmiňujících potíží. Filantropická koncepce SP určuje sociálnímu pracovníkovi především roli člověka, který nabídne potřebnému zejména empatický vztah, zájem o jeho prožívání a potřeby.

Sociální pracovník je jakýmsi manažerem spontánní spolupráce všech lidí z okruhu klienta i z okruhu pomáhajících profesí. Předností je zde vstřícnost, účast, empatie.⁹⁸

V tomto okamžiku bude dobré zmínit zadavatele SP v ČR. Jsou jimi zaměstnavatelé sociálních pracovníků a tvůrci sociální legislativy. Jejich zakázka vychází zpravidla z administrativního, nebo z filantropického pojetí SP. V sociálních službách převažuje administrativní pojetí SP. Důsledkem toho se klientům dostává jen část pomoci, kterou by mohli získat. Klienti se o dalších možnostech ani nedozvědí. To, že zadavatelé svoji zakázku formulují nejednoznačně, jim navíc umožňuje podmínky výkonu práce sociálních pracovníků kontrolovat. Sociální pracovníci by měli usilovat o to, aby byli zadavatelům rovnocennými partnery. Respekt mohou získat tím, že se jim podaří oslovit společnost zřetelnou nabídkou, díky které umějí zmírňovat bezradnost a nejistotu lidí. Aby k tomu mohlo dojít, měli by se stoupenci různých pojetí dohodnout, jaký obraz profese budou společnosti a zadavatelům prezentovat. V oboru panuje pasivní tolerance a nekomunikace. Zastánci všech tří pojetí si udržují svůj institucionální prostor. Jedna společná role sociálního pracovníka by přinesla velké množství změn. Vypadá to, že jedinou možností, která zbývá, je kooperace, široké a vnitřně rozmanité pojetí SP a role sociálního pracovníka.⁹⁹

Sociální služby jsou oblastí, kde by se lidská práva měla uplatňovat a rozvíjet. „Sociální práce, a tím i sociální služby, jsou zaměřeny na znevýhodněné **a rovná lidská práva zde představují nejen základní odrazový můstek, ale především cíl veškeré činnosti.**“¹⁰⁰

Po přečtení rozhovoru „Česká sociální práce obvykle neplní úlohu vyvažujícího elementu mezi člověkem a společností“ s Milanem Šveřepou z roku 2008, může mít

⁹⁸ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce Sociální práca*, s. 60-79.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 60-79.

¹⁰⁰ KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století. In FISCHER, O. (ed.), *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 35.

člověk pocit, že se v české sociální práci zastavil čas. Zdá se, že jeho popis situace v SP je stále stejně aktuální i dnes.

Obsahem zakázky SP je často konflikt pomoci a kontroly. SP by měla vyvažovat vztah člověka a společnosti. Sociální práce se v ČR věnuje klientům podle zakázky společnosti, jejíž pokyny nekriticky vykonává. Jako příklad je možné uvést oblast politiky zaměstnanosti. SP by se měla aktivně podílet na formulaci zadání od společnosti. Sociální pracovníci mají obhajovat zájmy, potřeby a požadavky klientů, měli by to být oni, kdo budou bojovat proti nespravedlnostem a předsudkům. Sociální práce však tuto úlohu neplní.

Autor předkládá názor, že je potřeba vstoupit do veřejného prostoru a mluvit o tom, co by klienti potřebovali, aby lépe zvládali svoji situaci. Sociální pracovníci by měli psát do novin, účastnit se odborných debat, číst oborové časopisy a přispívat do nich. Také se mohou zapojit do připomínkování zákonů, do činnosti politických stran, do pracovních skupin. Měli by přinášet návrhy, témata, podněty, působit v profesních organizacích. Jistě by se mohly zapojit i školy, vzdělávající odborníky pro SP tak, aby se studenti už během studia učili vystupovat na veřejnosti.¹⁰¹

4 Polemika o úrovni LP v SP

Clark (2000) shrnul pravidla pro dobrou praxi. Jde o respekt, otevřenost, upřímnost a důvěryhodnost. Sociální pracovník by měl být vzdělaný, pečlivý, ochotný, zodpovědný. Měl by pracovat efektivně, kvalitně a legitimně.¹⁰²

Skrývají se za těmito hodnotami lidská práva? Naše právní předpisy se snaží hodnoty chránit, je však toho schopná naše společnost? Je to v soudobé společnosti vůbec možné? Společenská situace ovlivňuje podobu sociální práce, co ji tedy determinuje právě nyní?

4.1 Současná situace ve společnosti

Potůček tvrdí, že lidé v ČR nedůvěřují politické a správní reprezentaci, důsledkem toho je jejich malá ochota podílet se na veřejném životě. Podceňování role státu v minulých

¹⁰¹ Srov. ŠVEŘEPA, M. Česká sociální práce obvykle neplní úlohu vyvažujícího elementu mezi člověkem a společností. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 5-8.

¹⁰² Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 39.

letech ho natolik oslabila, že dochází k rozkladu veřejných a sociálních služeb, které jsou podfinancované a špatně řízené. Autor zmiňuje tři důležité okolnosti, které nás dovedly do stavu hodnotové anomie. Jedná se o sekularizaci, materialismus a neoliberalismus. Tento výčet přímo vede k řešení uvedených problémů.¹⁰³

Základním znakem fungování státu se stala systémová korupce. Vládnoucí elitu lze označit jako kleptokracii. Politici rozhodují v zájmu osobního prospěchu. Prostor pro korupci vytváří nekonceptnost veřejných politik, deprofesionalizace státní správy a skrytá snaha znemožnit práci vyšetřovatelů.¹⁰⁴

Hořejší vidí pravou příčinu současné společenské krize v morálních problémech a vyjadřuje zklamání nad postoji nebo pasivitou elit národa, včetně představitelů církví. Pozastavuje se nad zjištěním, že 80 % občanů nepovažuje dnešní politiky za lepší, než byli ti před rokem 1989.¹⁰⁵

Halík při své analýze poukazuje na stav našeho lidství, na tragickou nepřítomnost zodpovědnosti. Významnou hodnotou se stává vlastnictví a vlastnění. Naléhavě připomíná důležitost důvěry a naděje.¹⁰⁶

Nad politickou kulturou, fungováním státu a cestami vedoucími ke změně se zamýšlí ve své monografii Dvořáková. Klade důraz na aktivitu občanů formou účasti ve volbách, podpory neziskových organizací, sdružení, nadací nebo vstupu do politické strany. Další možnosti nabízejí petice, demonstrace a stávky, jejichž vedlejším účinkem může být medializace, prevence a diskuse o problému.¹⁰⁷

Podle Baumana se v současnosti sociální formy rozpadají rychleji, než jsou ustaveny. Díky tomu nemohou být naplněny individuální životní projekty. Pouta mezi lidmi se oslabují, společnost se stává sítí náhodných spojení a rozpojení, je vyžadována maximální flexibilita doprovázená neustálou nejistotou až zmatkem.¹⁰⁸

Vývoj po roce 1989 nám nabízel velké možnosti. Politici a vládnoucí garnitura očekávání národa zklamali. Zneužili moc a důvěru občanů a využili situaci k naplňování vlastních zájmů. Příkladem toho jsou výběrová řízení, zadávání veřejných zakázek, nebo privatizace státních podniků, bank a přírodních zdrojů. Z bohatství státu (všech),

¹⁰³ Srov. POTŮČEK, M. Zachraňme stát! In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?*, s. 277-288.

¹⁰⁴ Srov. DVOŘÁKOVÁ, V. Systémová korupce jako fenomén současné krize. In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?*, s. 250-258.

¹⁰⁵ Srov. HOŘEJŠÍ, V. O krizi, elitách, Klausovi a křesťanství. In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?*, s. 259-262.

¹⁰⁶ Srov. HALÍK, T. Pokus o teologickou diagnózu krize. In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?*, s. 47-58.

¹⁰⁷ Srov. DVOŘÁKOVÁ, V. *Rozkládání státu*, s.149-173.

¹⁰⁸ Srov. BAUMAN, Z. *Tekuté časy: Život ve věku nejistoty*, s. 9-11.

se stalo soukromé vlastnictví několika málo jedinců. Občané ztratili důvěru v politiky, vzdali se naděje na lepší budoucnost a odmítají se účastnit veřejného života. Mzda v ČR u velkého počtu profesí neumožňuje „dobrý život“. Papež Benedikt XVI. říká: „Chudí jsou v mnoha případech výsledkem porušování důstojnosti lidské práce: jednak tím, že jsou omezovány jejich možnosti (nezaměstnaností či podzaměstnaností), jednak tím, že bývá zlehčována ‚hodnota práce i práv jaká z ní vyplývají, zvláště práva na spravedlivou mzdu, na zabezpečení osoby pracujícího a jeho rodiny‘.“¹⁰⁹

Společnost klade velký důraz na hmotný majetek. Morální hodnoty upadají. Hodnota člověka je posuzována podle výše jeho konta, podle značky auta, mobilního telefonu, oblečení, podle druhu zaměstnání, podle sportu, který provozuje, podle toho, kde se stravuje apod. S přibývajícím věkem hodnota člověka rapidně klesá. Důraz je kladen na krásu, sebevědomí, schopnost prosadit se, flexibilitu, výkonnost.

Opatrný A. říká, že je dnes žádána schopnost rychle se učit, a proto je mládí výhodou. Poptávka je po všem novém, lepším. Ze vztahu k věcem se tento postoj přenáší do vztahu k lidem.¹¹⁰ Dále vysvětluje: „Tento kult nového společně s vytěšňováním smrti z obrazu života (...) vede ke kultu mládí.“¹¹¹ Společnost, kterou tvoří i samotní sociální pracovníci, tedy sama působí „pesimisticky“, a má nízkou občanskou angažovanost kvůli nedůvěře ve stát.

4.2 Sociální práce v ČR na kraji 21. století

Podle Chytila nereaguje SP na modernizační tendence – racionalizaci, generalizaci a kolonizaci veřejného sektoru privátním. SP rezignovala na teoretický rozvoj, a to může vést k jejímu zániku. Kritizuje vzdělávání v sociální práci, protože se místo hlubokého společenskovedního vzdělání koncentruje na získávání kompetencí. Sociální práce se stává službou na trhu služeb s orientací na zisk. Paradoxem této situace je, že ti, kteří tyto služby potřebují, si je nebudou moci koupit. Cílem SP budoucnosti by se mohly stát komunity.¹¹²

¹⁰⁹ BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*, s. 81-82.

¹¹⁰ Srov. OPATRŇÝ, A. Slovo „stáří“ dnes zní skoro jako urážka. Web víra.cz: Články [online]. 20. 05. 2009, [cit. 12. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Slovo-stari-zni-skoro-jako-nadavka.html>>.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Srov. CHYTIL, O. Důsledky modernizace pro sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 64-71.

Navrátil s Navrátilovou vidí jako zásadní změnu, ovlivňující SP v postmoderní společnosti, proces individualizace. Každý člověk dnes musí hledat sám svůj osobní smysl, řídit svůj život, nést zodpovědnost za svá rozhodnutí. Lidé získali svobodu, ale s ní i vědomí rizik. Prožívají strach, existenciální prázdnotu, žijí ve stavu neustálého hledání. Někteří lidé mohou mít problémy se sebeřízením a utvářením vlastní identity. Novou rolí sociální práce by mohla být podpora rozhodování, namísto dnešního řešení problémů. Cílem je snaha o získání kontroly nad vlastním životem, pomoc při nalezení životní jistoty, zmocnění klienta ke spokojenému životu, pomoc s existenciálními otázkami.¹¹³

Velmi ostře se o SP vyjadřuje Syrový. Říká, že sociální práce v praxi v podstatě neexistuje, nemá jí co nabídnout. Stala se zdrojem obživy a intelektuální zábavy pro vysokoškolské učitele. Praxe potřebuje jiné metody, techniky a teorie. Východiskem z tohoto stavu je podle autora otevřená konfrontace akademiků, praktiků, zástupců poskytovatelů SS a státu. Prezentuje názor, že se SP stala vysokoškolskou vědní disciplínou pouze omylem.¹¹⁴

Růžičková s Musilem hledali pomocí rozhovorů se sociálními pracovníky odpověď na otázku, zda prožívají potřebu zformulovat kolektivní identitu SP. Zajímali se o to, zda sociální pracovníky spojuje nějaký cíl, a na druhé straně pátrali po zdrojích odlišností, různorodosti, vycházejících z různých pojetí SP. Jako společný cíl identifikovali odbornou pomoc klientovi, díky níž sociální pracovník zažívá pocit smysluplnosti své práce a následně potom i respekt. K tomuto cíli se přibližují v rámci dílčích skupin, které se specializují na konkrétní typy klientů. Respondenti se shodli na tom, že rozmanitost pojetí SP sebou přináší klady i zápory. Pozitivně se vyjadřovali k možnosti vzájemné inspirace, pružnosti, porovnávání a doplňování různých úhlů pohledu. Negativní hodnocení se týkala vztahů uvnitř oboru a také vztahu veřejnosti k SP. Ve vlastním oboru vládne podle některých výpovědí chaos, vzájemné nepochopení, nejasné hranice, nevyjasněná náplň práce, nejistota, nespokojenost.

Sociální pracovníci nevyjádřili potřebu kolektivní identity, a tudíž ani společné akce všech pracovníků oboru. Aktivní prosazování cílů probíhá jen v rámci dílčích skupin,

¹¹³ Srov. NAVRÁTIL, P.; NAVRÁTILOVÁ, J. Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 124-133.

¹¹⁴ Srov. SYROVÝ, J. Česká sociální práce jako obor naprosto selhala. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 7-9.

kteří se podle potřeby přechodně sdružují. Na specifické potřeby různých typů klientů reaguje praxe SP diferenciací funkcí a oblastí působnosti sociálních profesí.¹¹⁵

Sociální pracovníci nepomáhají klientům, ale státu, potažmo sobě. Eichler uvádí, že se stali výkonným orgánem těch, kteří nastavují sociální politiku. Sociální pracovníci by měli stát mezi klienty a většinou společností. V době krize sociálního státu je potřeba upřednostnit reformní paradigma SP a usilovat o významnou celospolečenskou změnu. Sociální pracovníci by se měli postavit do role zprostředkovatelů, vyjednávačů mezi jednotlivými zájmovými skupinami. Jde o práci na úrovni obcí, krajů, státu, Evropské unie, prezentace v médiích, angažování se v sociálním dialogu.¹¹⁶

Podobně apeluje i Šveřepa, který volá po tom, aby profesní příprava sociálních pracovníků obsahovala pořádání veřejných akcí, komunikaci s médii, seznámení se s mechanismy moci. Sociální pracovníci by měli vstupovat do debaty o připravovaných změnách zákonů, měli by seznamovat veřejnost s životními příběhy ohrožených skupin obyvatel. Měli by odstraňovat zdroje útisku, ne jen ošetřovat jeho důsledky. Autor poukazuje na skutečnost naprosté závislosti SP na státu, která oslabuje ochotu a schopnost sociálních pracovníků obhajovat práva klientů a sociální spravedlnost. Poskytovatelé SS se navzájem vnímají jako konkurence. Strukturální okolnosti života klientů jsou zanedbávány. Společenská nerovnost dopadá na všechny její členy. V souvislosti s mírou nerovnosti přibývá četnost duševních poruch, obezity, kriminality.¹¹⁷

Další příspěvek k odůvodnění pasivity sociálních pracovníků poskytuje Buryová. Říká, že se povolání sociálního pracovníka stává „uzavřenou sociální profesí“. Pracovníci této skupiny trpí nedostatkem času, projevuje se u nich sociální únava. Jsou až příliš často vystaveni bolesti, nemohoucnosti a společenské krutosti, nemají zájem se zapojovat do dalších aktivit, které souvisejí s jejich pracovním zaměřením. Navíc je jejich finanční ohodnocení nedostatečné, jejich právní ochrana nedokonalá, a v očích veřejnosti mají problematické postavení.¹¹⁸

¹¹⁵ Srov. RŮŽIČKOVÁ, D.; MUSIL, L. Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 79-90.

¹¹⁶ Srov. EICHLER, T. Sociální práce jako instituce k udržení sociálního smíru. In TRUHLÁŘOVÁ, Z. (ed.) *Aktuální otázky sociální práce*, s. 39-41.

¹¹⁷ Srov. ŠVEŘEPA, M. Prosazování a obhajoba práv klientek sociální práce. Příběh, který není. *Sociální revue: Články* [online]. 26. 10. 2009, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://socialnirevue.cz/item/prosazovani-a-obhajoba-prav-klientu-socialni-prace>>.

¹¹⁸ Srov. BURYOVÁ, I. Otázky různého pojetí sociální práce. Anкета. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 42-44.

Zákon o sociálních službách zredukoval SP na SS. Nadále přetrvává administrativní pojetí SP. Dostupnost pomoci specifické pro SP je omezena. MPSV připravilo pracovní dokument pro tvorbu věcného zákona o sociálních pracovnících a profesní komoře (profesní zákon). Upravuje výkon profese SP, předpoklady a podmínky pro výkon SP a profesní komoru sociálních pracovníků.¹¹⁹ Cílem zákona je podpořit odborný status sociálních pracovníků a prestiž oboru SP.¹²⁰

Kolik ještě budeme potřebovat zákonů, profesních organizací a sociálních klinik? Možná bychom mohli studovat ještě déle, následně napsat několik knih a potom být už unaveni, abychom se mezi klienty vůbec nedostali.

Úlehla říká: „Za znak profesionality považuji postoj zdůrazňující, že pomáhám, protože se mně chce pomáhat, protože jsem si to vybral, protože mne to baví.“¹²¹

Chce se nám pomáhat? A baví nás to? Proč jsme si vybrali právě tuto profesi?

Kapitalismus nezajímají lidské potřeby, ani nic jiného, co nevede k přímým ziskům. O vykořisťování člověka člověkem se mlčí. Že bychom to v Čechách neznali? Profese SP má prosazovat sociální změnu. Jsou všechny definice SP zašifrovány? Ne, jistě že nejsou. To jenom naše lhostejnost, pohodlnost, rasismus, ateismus, egoismus, ztráta citlivosti nám umožňují „překračovat“, nevidět, neuvědomovat si. Dokud se to netýká nás. Věříme vůbec, že jsme si jako lidské bytosti rovni? Nebo jsme lepší, než ti, kteří nemají vlastní bydlení, nějaký ten diplom, zdraví, dobré zaměstnání? SP nefunguje i přes všechny standardy, zákony, minimální standardy a řadu škol. Co by mělo být tím, co nás bude opravňovat vykonávat SP? Otevřené srdce, vlastní zkušenost s nepříznivou životní situací, altruismus?

V profesi převažují ženy. Je všeobecně známou skutečností, že jejich postavení stále není rovnoprávné. Očekává se od nich obětavost. Většina moci se soustředila v rukách mužů. Podle genderových statistik Českého statistického úřadu převažují mezi kandidujícími i zvolenými ve všech typech voleb muži. Převažují rovněž ve vysokých řídicích a rozhodovacích pozicích na ministerstvech. Jejich mediánová mzda je vyšší,

¹¹⁹ Srov. MPSV: Pracovní dokument profesní zákon FINAL. Sociální práce [online]. 22. 01. 2014, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.socialniproce.cz/soubory/Pracovni_dokument_profesni_zakon_FINAL.pdf>.

¹²⁰ Srov. MPSV: Doprovodný text k pracovnímu dokumentu profesní zákon FINAL. Sociální práce [online]. 22. 01. 2014, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.socialniproce.cz/soubory/Doprovodny_text_k_pracovnimu_dokumentu_profesni_zakon_FINAL.pdf>.

¹²¹ ÚLEHLA, I. Umění pomáhat, s. 11.

at' už podle kategorií povolání, tak i podle vzdělání.¹²² Představa žen, které budou na veřejnosti prosazovat svoje postoje a názory, může u leckoho vyvolat úsměv na tváři. Boj za lidská práva je bojem za práva znevýhodněných, mezi ně patří i ženy. Tvoří početně největší skupinu znevýhodněných. Kdo jiný by měl usilovat o změnu společnosti, když ne ony? Děti, nemocní, senioři ani imigranti to neudělají. Úkolem žen je probouzet lásku, chránit ji, darovat ji.

Muži už svoje dílo dokonali. SP bez lásky? Úřady, postupy, zisk, konformita za každou cenu. Je profesionalizace SP tou jedinou správnou cestou? V době, kdy velice rychle narůstá počet těch, kteří potřebují pomoc? Jistě existují ostrůvky, kde se SP věnují kompetentní muži i ženy s láskou. Můžeme si jen přát, aby jich bylo co nejvíce.

SP, aby přežila, slouží zakázce státu na kontrolu a provádění sociální politiky. Praxe se omezuje na provozování SS, nekritické dodržování zákonů. Sociální pracovníci mlčí, protože se obávají snižování mezd a ztráty zaměstnání. Sociální služby často nejsou poskytovány podle potřeb klientů, ale podle potřeb poskytovatelů. Mezi poskytovateli SS převládá konkurence nad spoluprací. I mezi jednotlivými sociálními pracovníky vládne konkurenční boj (na praxi mi bylo sděleno, že bych se mohla stát konkurencí na trhu práce, proto je všeobecně nízká ochota k předávání zkušeností). Sociální pracovníci jsou v zaměstnání často zneužíváni. Díky své široké pracovní náplni se hodí téměř ke všemu. Mají minimální vliv na podobu přijímaných zákonů. Jsou na ně kladeny vysoké nároky. Prožívají konflikt identity. Není možné provádět odborně kvalitní sociální práci bez dostatku času, lidských a finančních zdrojů, vhodného pracovního prostředí, kde je ticho, teplo, útulno apod. Sociální pracovníci, zcela v souladu se změnami společnosti, necítí potřebu sdružovat se v jediné profesní organizaci. Dalo by se jim vytknout, že selhávají v komunikaci s veřejností. Nepřinášejí náměty na řešení sociálních problémů, návrhy zákonů, neusilují o změnu, která by přinesla větší sociální spravedlnost. V současnosti je tu SP sama pro sebe.

¹²² Gender: Genderové statistiky – Úvod. Český statistický úřad: Články [online]. akt. 31. 12. 2010, [cit. 2014-02-27]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod>.

Závěr

Na první pohled je sociální práce opravdu zásadní disciplínou pro realizaci lidských práv. Česká SP má k dispozici síť vysokých škol, opírá se o řadu zákonů, mezinárodních smluv, etické kodexy, teorie. Podílí se na realizaci hodnot lidských práv (viz kap. 3.1.2, s. 25), sociální pracovníci jsou těmi, kdo upozorňují na lidskou důstojnost znevýhodněných skupin (viz kap. 3.1.2, s. 25), a společným cílem sociálních pracovníků je odborná pomoc klientovi (viz kap. 4.2, s. 36).

Na druhou stranu Musil v knize *Opatrného* uvádí, že se česká sociální práce zaměřuje na řešení následků, místo toho, aby si všímala příčin, jak je to běžné v zahraničí. Problémy chudých a znevýhodněných mají sociální pracovníci vyřešit pomocí sociálních služeb a „sociálních dávek“. Sociální pracovník neplní roli prostředníka mezi společnostmi a klienty. Problém je viděn pouze na straně klientů.¹²³

„...sociální práce v Česku vlastně sklouzla ve svém vývoji nazpět, někam před počátky konstituování sociální práce jako samostatného praktického oboru a vědní disciplíny.“¹²⁴ SP rezignovala na svůj teoretický rozvoj. SS se orientují na zisk, zmenšuje se prostor pro individuální potřeby klientů a jejich lidská práva. SP nepracuje s novodobými koncepty lidských práv (viz kap. 4.2, s. 35). SP zapoměla na svoji hlavní motivaci, lidská práva a sociální spravedlnost (viz kap. 3.1.2, s. 25). Důkazem toho je i fakt, že v oboru převažuje administrativní pojetí SP (viz kap. 3.2, s. 32).

Sociální pracovníci se stali vykonavateli sociální politiky (viz kap. 4.2, s. 37), nekriticky se řídí zakázkou společnosti (viz kap. 3.2, s. 33). Jsou naprosto závislí na financování od státu, a to oslabuje jejich ochotu obhajovat práva klientů a sociální spravedlnost (viz kap. 4.2, s. 37). Mají nízkou společenskou prestiž a jsou nedostatečně finančně ohodnoceni (viz kap. 4.2, s. 37). V oboru převažují ženy, které jsou znevýhodněny nerovným postavením ve společnosti, což může mít negativní následky pro praxi SP. (viz kap. 4.2, s. 38-39).

Občanská společnost, jako jeden z tvůrců podoby sociální práce, trpí nedostatkem politické kultury, velkou mírou korupce, materialismem, individualismem, nepřítomností zodpovědnosti a morálními problémy (viz kap. 4.1, s. 33-34), přičemž podobu demokracie určuje občanská společnost (viz kap. 2.1, s. 17). Její hodnocení

¹²³ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 195-196.

¹²⁴ Tamtéž, s. 196.

je tím přednastaveno. Češi mají s demokracií malou zkušenost, proto potřebují nějakou autoritu. Nejsou ochotni účastnit se veřejného života, nemají rádi odlišnosti (viz kap. 2.2, s. 20). Sociální pracovníci vycházejí z této společnosti, proto se nelze divit stavu, který v oboru SP panuje. Občanský sektor je závislý na financování od státu, a to ohrožuje jeho roli opozice (viz kap. 2.2, s. 18). Praktické naplnění SP je velmi závislé na státu, je s ním provázáno, stejně jako s občanskou společností a se zákony, které mají tendenci k normativnosti.

Engelke říká ve stejné publikaci, že společenské změny lze dosáhnout buď změnou sociálního prostředí, klienta, sociální práce, nebo se musí přizpůsobit všichni. Zákony, upravující výkon práce sociálních pracovníků a SP, staví pracovníky do střetu zájmů, posouvají je směrem ke kontrole klientů. Tržní sektor se může dívat na klienta jako na zdroj příjmů. SP je degradována jen na výkon sociální politiky. Došlo k formalizaci a maximální regulaci vztahu s klientem.¹²⁵

Stále ve větší míře se objevují tendence k normativnosti. Stát vytváří bariéry zákony, které znemožňují plné naplňování lidských práv. Ty by měl, jak uvádí Kratochvíl, naopak garantovat.¹²⁶ Shodou okolností právě nyní leží na stole nový profesní zákon o sociálních pracovnících. Černý o něm napsal: „Ministerstvo sociálních věcí potichu plánuje restrikce proti sociálním pracovníkům a hraje hru na diskusi.“¹²⁷ Profitovat ze zákona mohou vysoké školy, firmy zabývající se vzděláváním v sociální práci, úředníci a další „baroni“ sociální práce. Tisícům sociálních pracovníků přinese povinnost sdružovat se v profesní komoře a platit její provoz. Názory těch, kteří s tím nesouhlasí, nejsou brány vážně.¹²⁸

Opatrný uvádí, že se SP řídí sociální spravedlností, a dále lidskými právy a lidskou důstojností. Sociální spravedlností se rozumí mimo jiné i povinnost čelit nespravedlivé politice a praktikám, spravedlivá distribuce zdrojů, nebo povinnost čelit negativní diskriminaci. Se sociální spravedlností jsou spojena lidská práva. SP má využít všech možností k tomu, aby lidská práva klientů byla maximálně naplňována.

Základními principy SP jsou sebedeterminace, podpora dobrého života, rovnost myšlení a distributivní spravedlnost. Hodnoty SP vedou k dodržování lidských práv.

¹²⁵ Srov. tamtéž, s.165-198.

¹²⁶ Srov. KRATOCHVÍL, J. (ed.), *Bohouš a Dáša za lidská práva*, s. 9-17.

¹²⁷ ČERNÝ, J. Požárně-sociální hlásiče. *Zpravodajský portál: Články* [online]. 03. 03. 2014, [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/jan-cerny-pozarne-socialni-hlasice>>.

¹²⁸ Srov. ČERNÝ, J. Požárně-sociální hlásiče. *Zpravodajský portál: Články* [online]. 03. 03. 2014, [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/jan-cerny-pozarne-socialni-hlasice>>.

Sociální pracovník by měl mít jasno ve svých osobních hodnotách. Hodnoty SP pomáhají v rozhodování o sociálních problémech a v jejich řešení.¹²⁹

Konkrétní důkazy pro výše obecně formulované, vážné nedostatky SP jako profese LP, lze předložit např. z dokumentu ombudsmana. V sociálních a zdravotnických zařízeních dochází k závažnému porušování lidských práv (viz kap. 1.5, s. 15). Je alarmující, že nestátní organizace mají kompenzovat nedostatky státu, přitom v nich také dochází k porušování lidských práv.

„Naše jednání chce buď podporovat a posilovat status quo (a s ním spojené současné rozdělení moci a životních změn), nebo ho chce změnit – neexistuje neutrální základ, na němž by naše jednání nemělo morální nebo politické důsledky. (...) Sociální práce by tedy měla mít jasnou představu o vlastních hodnotách a měla by je jasně dávat najevo.“¹³⁰

Propojení lidských práv se sociální prací se objevuje zřetelně, pokud dojde ve společnosti k výrazným projevům nesnášenlivosti, nespokojenosti, rasismu. Extrémním případem jsou situace, kdy dochází k násilí na občanech, kteří se odlišují rasou, barvou pleti, vírou a dalšími znaky. Podle mého názoru je **úkol SP preventivní činnost v oblasti šíření a dodržování lidských práv, a v odstraňování všech forem nerovností a sociální nespravedlnosti, bohužel v tom SP selhává.**

Příkladem může být situace na sídlišti Máj v Českých Budějovicích z loňského roku. Teprve po projevech občanské neposlušnosti Agentura pro sociální začleňování zadala k vypracování podrobnou studii, která měla celou problematiku zmapovat. Ukázalo se v ní, mimo jiné, že terénní sociální práce stojí na okraji zájmu, a není koordinovaná.¹³¹

Na závěr si dovoluji vyjádřit se k tomu, co považuji za nejdůležitější. **Sociální pracovníci, opírající se o zákony o lidských právech, mohou přispět k zachování míru ve světě. Nemyslím tím samozřejmě jen klid zbraní...** Je to tak specifický úkol, že si zaslouží vlastní profesi. Proto si dovoluji tvrdit, že sociální práce rozhodně je profesí lidských práv.

„Mírové snahy, které se obracejí proti nespravedlnostem a porušování základních lidských práv a práv národů po celém světě, tak odstraňují rozhodující příčiny,

¹²⁹ Srov. OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 222-234.

¹³⁰ Tamtéž, s. 236.

¹³¹ Agentura pro sociální začleňování. Studie agentury přibližuje situaci na sídlišti Máj. *Zpravodajský portál: Články* [online]. 27. 11. 2013, [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/studie-agentury-priblizuje-situaci-na-sidlisti-maj>>.

které vždy vedly v dějinách k válkám.“¹³² SP ovšem selhává již v národním a menším měřítku, v praktickém naplňování LP v SP.

Oblastmi, na které by byla potřeba zaměřit pozornost jsou, podle mého názoru, vzdělávání a výchova k lidským právům, kriteria přijímání studentů SP, nebo podpora činnosti občanského sektoru. Stálo by za to zvážit, jestli neupřednostnit reformní paradigma SP a usilovat o významnou celospolečenskou změnu (viz kap. 4.2, s. 37). Samotný “omezující“ stát, v připravovaném profesním zákoně o sociálních pracovnících, svým obsahem posiluje aktivistické pojetí SP.¹³³

Také teorie jednání Staub-Bernasconi, nebo Rogersova humanistická teorie osobnosti, by mohly přispět k dodržování a ochraně lidských práv, pokud by se více uplatňovaly v praxi SP (viz kap. 3.1.2, s. 26).

Provedla jsem analýzu současného stavu propojení české sociální práce s lidskými právy, zamyslela se nad ním a nabídla možnosti, kudy by se mohli ubírat ti, kteří by chtěli situaci změnit. Práce nabízí témata pro výzkumná šetření. Těch by se mohli ujmout státní instituce koncipující zákony, profesní organizace, nebo sami sociální pracovníci. To by ale museli chtít...

¹³² *Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé.* Německá biskupská konference, s. 233.

¹³³ Valná hromada ASVSP, Brno 6. 3. 2014.

Seznam literatury

MONOGRAFICKÉ PUBLIKACE

- ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. Praha: PROSTOR, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
- BAUMAN, Z. *Tekuté časy: Život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1656-0.
- BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7196-414-9.
- BLAHOŽ, J. *Sjednucující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-073-4.
- DRÁPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-606-3.
- DVOŘÁKOVÁ, V. *Rozkládání státu*. Praha: Universum, 2012. ISBN 978-80-242-3488-5.
- DVOŘÁKOVÁ, V. Systémová korupce jako fenomén současné krize. In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?* Praha: PROSTOR, 2012. ISBN 978-80-7260-267-4.
- EICHLER, T. Sociální práce jako instituce k udržení sociálního smíru. In TRUHLÁŘOVÁ, Z. (ed.) *Aktuální otázky sociální práce : texty k sociální práci*. Sborník příspěvků. Hradec Králové: M & V, 2003. ISBN 80-86771-01-6.
- FISCHER O. a kol. *Etika a lidská práva v sociální práci*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008. ISBN neuvedeno.
- HALÍK, T. Pokus o teologickou diagnózu krize. In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?* Praha: PROSTOR, 2012. ISBN 978-80-7260-267-4.
- HAUKE, M. *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3849-9.
- HOŘEJŠÍ, V. O krizi, elitách, Klausovi a křesťanství. In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?* Praha: PROSTOR, 2012. ISBN 978-80-7260-267-4.
- JANDEJSEK, P. Sociální práce jako profese lidských práv, s. 51-59. In FISCHER, O. a kol. *Etika a lidská práva v sociální práci*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008. ISBN neuvedeno.

- KNITL, J. Úloha jednotlivců a nevládních organizací. In KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*, Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-52-1.
- KOPAL, J. Ekonomická globalizace a lidská práva. In KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-52-1.
- KOSEK, J. *Právo (n)a předsudek*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7.
- KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-52-1.
- KRISTKOVÁ, V. Lidská práva a konflikty. In KRATOCHVÍL, J. (ed.) *Bohouš a Dáša za lidská práva*. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-52-1.
- KROUPOVÁ, A. Lidská práva – Nové rozměry a výzvy v 21. století, s. 23-49. In FISCHER, O. (ed.) *Etika a lidská práva v sociální práci*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008. ISBN neuvedeno.
- LEVICKÁ, J. a kol. *Sociální práce II*. Trnava: Vydavatelství OLIVA, 2009. ISBN 978-80-89332-06-9.
- MAN, V.; SCHELLE, K. *Základy ústavního práva*. Vyd. 2. dopl. a aktualiz. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing, 2009. ISBN 978-80-7418-033-0.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. Úvod: Cíle a řízení sociální práce, s. 11-17. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. Předmluva, s. 10-11. ISBN 80-7178-473-7.
- MILFAIT, R. Fundamentální eticko–lidskoprávní principy etických kodexů sociálních pracovníků. Objasnění s odpovídajícími povinnostmi a zodpovědnostmi. In FISCHER, O. a kol. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 61-75. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008. ISBN neuvedeno.
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0628-1.
- NAVRÁTIL, P. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 183-192. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- NEČASOVÁ, M. Profesionální etika. s. 21-49. In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

- OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie: Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-408-2.
- PEHE, J. Občanská společnost v soudobé diskusi. In NEKVAPIL, V. (ed.) *Impuls pro občanskou společnost: Eseje o třetím rozměru demokracie*. Praha: Evropský literární klub, 2003. ISBN 80-86316-53-X.
- POTŮČEK, M. *Cesta z krize*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7419-057-5.
- POTŮČEK, M. Zachraňme stát! In PEHE, J. (ed.) *Krize, nebo konec kapitalismu?* Praha: PROSTOR, 2012. ISBN 978-80-7260-267-4.
- PŘIDAL, M. (ed.) *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2012*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, Omega Design, 2013. ISBN 978-80-904579-2-8.
- Rozumíme lidským právům? Výchova k lidským právům a záruky lidských práv v Ústavě České republiky*. Praha: Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, 1994. ISBN 80-9012221-4-0.
- ŘEZŇÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-00-1.
- SKOVAJSA, M. a kol. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0.
- SKOVAJSA, M.; DOHNALOVÁ, M. Úvodem o studiu organizované občanské společnosti. In SKOVAJSA, M. (ed.) *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*, s. 16-29. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0.
- SMEKAL, H. *Lidská práva v Evropské unii*. Brno: MUNI PRESS, 2009. ISBN 978-80-210-5045-7.
- STAUB-BERNASCONI, S. *Soziale Arbeit als Handlungswissenschaft: systemtheoretische Grundlagen und professionelle Praxis – ein Lehrbuch*. Bern-Stuttgart-Wien: Haupt Verlag, 2007. ISBN-13: 978-3-8252-2786-9, ISBN-10: 3-8252-2786-3.
- ŠABATOVÁ, A. *Ombudsman a lidská práva*. Brno: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2.
- ŠIKLOVÁ, J. Sociální práce v našem státě od druhé světové války do současnosti, s. 139-154. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2007. ISBN 978-80-86429-36-6.
- VALACH, M. Apokalyptická očekávání jako projev systémové krize. In DUBNIČKA, I. (ed.) *Zdroje a energia v 21. století*, s.151-162. Nitra: FF UKF, 2011. ISBN 978-80-8094-971-6.
- VALACH, M. Diskriminační podstata kapitalismu a její morální důsledky. In: *Člověk – dějiny – hodnoty*, s. 173-178. Sborník z konference. Ostrava: PdF OU, 2002. ISBN 80-7042-219-X.
- VALACH, M. Občanská společnost na prahu 21. století. In: *Vzdělávání, brána k evropské integraci*. Sborník z mezinárodní konference. 1. vyd. Brno: MU, 2000. ISBN 80-210-2419-4.
- VALACH, M. Zdroje a perspektivy lidských práv. In GOŇCOVÁ, M. (ed.), *Lidská práva v evropském kontextu*. Sborník prací z konference. Brno: PdF Masarykovy univerzity, 2002. ISBN 80-210-3034-8.
- Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé*. (Vydala Německá biskupská konference 1995). Vyd. 2. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005. ISBN 80-7040-809-X.

ČLÁNKY V TIŠTĚNÝCH SERIÁLOVÝCH PUBLIKACÍCH

- BURYOVÁ, I. Anketa: Otazníky různého pojetí sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2009, roč. 9, č. 3, s. 42-44. ISSN 1213-6204.
- ELICHOVÁ, M. Pěstování orchidejí a praxe charitativních organizací. *Caritas et veritas*. 2011, č. 1, s. 30-33. ISSN 1805-0948.
- CHYTIL, O. Důsledky modernizace pro sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2007, roč. 8, č. 4, s. 64-71. ISSN 1213-6204.
- JOHNOVÁ, M.; ČERMÁKOVÁ, K. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*. Praha: MPSV, 2002. ISBN 80-86552-45-4.
- Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy. *Sociální práce/Sociálna práca*, Přeložila M. Nečasová, 2004, č. 4, s. 31-34. ISSN 1213-624.
- MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2008, roč. 8, č. 2, s. 60-79. ISSN 1213-6204.

- NAVRÁTIL, P.; NAVRÁTILOVÁ, J. Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2008, roč. 8, č. 4, s. 124-133. ISSN 1213-6204.
- RŮŽIČKOVÁ, D.; MUSIL, L. Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? *Sociální práce/Sociálna práca*, 2009, roč. 9, č. 3, s. 79-90. ISSN 1213-6204.
- SPATSCHECK, CH. Soziale Arbeit als Menschenrechtsprofession. *Sozial Extra*, June 2008, Volume 32, Issue 5-6, s. 6-9.
- SYROVÝ, J. Česká sociální práce jako obor naprosto selhala. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2009, roč. 9, č. 3, s. 7-9. ISSN 1213-6204.
- ŠVEŘEPA, M. Česká sociální práce obvykle neplní úlohu vyvažujícího elementu mezi člověkem a společností. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2008, roč. 8, č. 2, s. 5-8. ISSN 1213-6204.

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

- Asociace vzdělavatelů v sociální práci [online]. Brno ©2009, posl. aktualizace 24. 03. 2011 [cit. 2014-03-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.asvsp.org/standardy.php>>.
- Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR. Praha: Společnost sociálních pracovníků [online]. poslední aktualizace 10. 03. 2014, [cit. 2014-03-13]. Dostupné na WWW: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf>.
- Český statistický úřad [online]. 2010, [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://volby.cz/pls/kv2010/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=7&xnumnuts=0&xstat=0&xvyber=1>>.
- Český statistický úřad [online]. 2013, [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://volby.cz/pls/ps2013/ps4?xjazyk=CZ>>.
- Gender: Genderové statistiky – Úvod. Český statistický úřad: Gender: Genderové statistiky – Úvod. Články [online]. akt. 31. 12. 2010, [cit. 2014-02-27]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod>.
- JIRÁSKOVÁ, V. Občanská společnost. *Metodický portál : Články* [online]. 08. 11. 2005, [cit. 2014-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/387/OBCANSKA-SPOLECNOST.html/>>. ISSN 1802-4785.

- Mezinárodní etický kodex. Dostupné na WWW: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.
- MPSV: Doprovodný text k pracovnímu dokumentu profesní zákon FINAL. Sociální práce [online]. 22. 01. 2014, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/Doprovodny_text_k_pracovnimu_dokumentu_profesni_zakon_FINAL.pdf>.
- MPSV: Pracovní dokument profesní zákon FINAL. Sociální práce [online]. 22. 01. 2014, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/Pracovni_dokument_profesni_zakon_FINAL.pdf>.
- OPATRŇY, A. Slovo “stáří“ dnes zní skoro jako urážka. Web víra.cz: Články [online]. 20. 05. 2009, [cit. 12. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Slovo-stari-zni-skoro-jako-nadavka.html>>.
- PEHE, J. Češi a ti “jiní“. Deník Referendum: Články [online]. 10. 05. 2011, [cit. 2014-02-24]. Vydavatelství Referendum s.r.o., 2014. Dostupné na WWW: <<http://denikreferendum.cz/clanek/10466-cesi-a-ti-jini>>.
- SEKOT, A. Globalizace versus soudobá společnost. Dostupné na WWW: <<http://www.fsps.cz/impact/zaklady-sociologie/globalizacesoudoba-spolecnost/>>.
- SEKOT, A. K pojmu občanská společnost. [online]. [cit. 2014-02-0]. Dostupné na WWW: <<http://www.fsps.muni.cz/impact/zaklady-sociologie/k-pojmu-obcanska-spolecnost/>>.
- ŠVEŘEPA, M. Prosazování a obhajoba práv klientek sociální práce. Příběh, který není. Sociální revue: Články [online]. 26. 10. 2009, [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://socialnirevue.cz/item/prosazovani-a-obhajoba-prav-klientu-socialni-prace>>.
- VALACH, M. Český rasismus. *Britské listy*: Články [online]. 19. 01. 2011, [cit. 2014-03-09]. ISSN 1213-1792. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/56774.html>>.
- VALACH, M. Sociální bouře. *Britské listy*: Články [online]. 18. 11. 2010, [cit. 2014-03-09]. ISSN 1213-1792. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/55541.html>>.

Výkladový sborník pro poskytovatele: *Standardy kvality sociálních služeb*. MPSV [online]. Kolektiv autorů, 2008. [cit. 2014-03-08] Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf>.

Vzdělávací program *Varianty společnosti Člověk v tísni* [online]. Praha ©2008, [cit. 2014-03-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=2>>.

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY

Příloha č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb., obsah standardů kvality sociálních služeb, ve znění platném k 29. 11. 2006. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=příloha_č._2_k_vyhlášce_505/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., č. 319/2009 Sb., č. 71/2012 Sb. a č. 98/2013 Sb., ve znění platném k 1. 1. 1993. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=1/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění platném k 1. 1. 1993. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=2/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění platném k 29. 11. 2006. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=505/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 31. 3. 2006. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: MVČR, ©2010 [cit. 2014-03-

08]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Seznam zkratek

ASVSP – Asociace vzdělavatelů v sociální práci

ČR – Česká republika

IASSW – International Association of Schools of Social Work

IFSW – International Federation of Social Workers

LP – lidská práva

LZPS – Listina základních práv a svobod

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSN – Organizace spojených národů

SP – sociální práce

SS – sociální služby

USA – Spojené státy americké

VŠ – vysoká škola

ABSTRAKT

HUDCOVÁ, E. Sociální práce jako profese lidských práv. České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. M. Elichová, Ph.D.

Klíčová slova: lidská práva, sociální práce, sociální pracovník, občanská společnost, hodnoty, zákony

Práce se zabývá zákony na ochranu lidských práv, občanskou společností, teorií i praxí sociální práce, a hodnotami, které jsou východiskem pro praxi sociální práce. Hledá odpověď na otázku, zda je sociální práce profesí lidských práv a jestli sociální pracovníci plní úlohu prostředníků mezi společností a klienty sociální práce.

Sociální práce rezignovala na teoretický rozvoj, je degradována na výkon sociální politiky. Neplní roli prostředníka mezi společností a klienty. V České republice dochází k porušování lidských práv, nebo nejsou naplňována zcela. Sociální práce selhává v oblasti prevence porušování lidských práv.

enABSTRACT

Social Work as Human Rights Profession

Key words: human rights, social work, social worker, civil society, values, legislations

The thesis is concerning human rights legislation, civil society, theory of social work and work experience, and values that mean solution for social work experience. It is looking for an answer to a question, whether the social work is in fact human rights profession, and whether social workers perform a role of a mediator between a society and social work clients. Social work resigned on theoretical development, it is demoted to social politics execution. It does not play the role of the mediator between the society and the clients. There are violated human rights in the Czech Republic or human rights are not followed completely. Social work fails to prevent violation of human rights.